

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

XII^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия.)

XVI заседание, четвъртъкъ, 7 ноемврий 1902 г.

(Отворено въ 3 ч. послѣ пладнѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. Д-ръ А. Ходжевъ.)

Прѣдседателствующъ Д-ръ А. Ходжевъ: (Звъни.)
Засѣданието се открива.

Ще се прочете списъка на г. г. депутатитѣ.

Секретаръ Д. Филовъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: П. Бъчваровъ, Д. Вълчевъ, Н. Габровски, Д-ръ К. Икономовъ, Д. Зографски, А. Каназирски, Б. Кръстевъ, Х. Мановъ, М. Месудовъ, Т. Михайловъ, Х. Бей Мустафа Вейовъ, Г. Пасаровъ, С. Пиралковъ, С. Савовъ, М. Такевъ, Ц. Таслаковъ, Н. Христовъ, П. Чаушовъ, Н. Шивачевъ, Т. Шипковъ, П. Шоповъ и Ю. Юсуфовъ.)

Прѣдседателствующъ Д-ръ А. Ходжевъ: (Звъни.)
Отъ 188 души народни прѣдставители отсѣдствуватъ 22. Значи, има законния съставъ засѣданието да се състои.

Прѣдседателството има да направи слѣдующитѣ съобщения на Народното Събрание. Разрѣшени сѣ отпуски, най-напрѣдъ, на Плѣвенския народенъ прѣдставителъ г. Нино Христовъ 5 дена, на Пещерския народенъ прѣдставителъ г. Пѣю Бъчваровъ 10 дена, на Пловдивския народенъ прѣдставителъ г. Милю Балтовъ 10 дена, на Севлиевския народенъ прѣдставителъ г. Стефанъ Недевъ 10 дена, на Кулския народенъ прѣдставителъ г. Добри Филовъ 10 дена, на Русенския народенъ прѣдставителъ г. Гецо Кутинчевъ 4 дена, на Прѣславския народенъ прѣдставителъ г. Д-ръ К. Милановъ 6 дена, на Бѣлослатинския народенъ прѣдставителъ г. Марко Георгиевъ 3 дена и на Османпазарския народенъ прѣдставителъ г. Мехмедъ Али Герей Месудовъ 10 дена.

Постъпило е запитване отъ Старозагорския народенъ прѣдставителъ г. Д. Драгиевъ къмъ г. Министра на Правосъдието. На основание чл. 62 отъ правилника, туй запитване ще се прочете днесъ. Умолява се г. секретарятъ да го прочете.

Секретаръ Д. Филовъ: (Чете.)

„Запитване

отъ Старозагорския народенъ прѣдставителъ Д. Драгиевъ до г. Министра на Правосъдието.

Прѣзъ първата извънредна сесия на настоящето Обикновено Народно Събрание се гласува и прие „законъ за допълнение чл. 979 отъ гражданското сѣдопроизводство“, споредъ който извѣстни дължникови имоти не можаха да бѣдатъ продавани за никакви дългове. Този законъ биде обнародванъ въ брой 168 на „Държавенъ Вѣстникъ“, 7 августъ т. г., и отъ него денъ трѣбваше да влѣзе вече въ сила. Въ дѣйствителностъ, обаче, законътъ и досега стои неприложенъ. Сѣдебнитѣ пристави продължаватъ да продаватъ, ето вече цѣли три мѣсеца, не само описанитѣ по-прѣди имоти, които споредъ този законъ не подлежеха на такъвъ продажъ, но и извършватъ и нови секвестри и продажби на такива имоти.

На основание чл. 107 отъ конституцията, моли г. Министра на Правосъдието да ми отговори въ надлежния срокъ: 1) защо не е приложенъ и досега този законъ; 2) ще бѣде ли и заанапрѣдъ г. Министърътъ на Правосъдието спокоенъ зритель на това дързко и възмутително тѣпкане закона отъ самата властъ и на беззаконното и безсърдечно оставяне безъ закрила бѣдното население, и 3) какво мисли да стори г. министърътъ относительно ония имоти, които по закона сѣ непродаваеми за никакви дългове, а, поради неприложението му, сѣ продадени или секвестирани отъ 7 августъ т. г. насамъ?

София, 7 ноемврий 1902 г.

Старозагорски народенъ прѣдставителъ:

Д. Драгиевъ.“

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ : Да се тури на дневенъ редъ.

Прѣседателствующъ Д-ръ А. Ходжевъ : На основание чл. 62 отъ правилника, туй запитване ще се тури на дневенъ редъ.

К. Мирски : Едно питане къмъ г. Министър-Президента, което се отнася и до неговитѣ колеги. Въ много столични вѣстници, начело съ официозния органъ на властующата днесъ партия, четатъ се сърцераздирателни свѣдѣния, дадени отъ досто-почтени софийски граждани, които се намиратъ на границата на нашето отечество, въ Кюстендилското окръжие. Така, въ една депеша отъ г. г. Н. Шипеджиевъ, А. Алтжпармаковъ и полковникъ Кърджиевъ четемъ, че въ с. Пастра има 223 прѣселенци пострадали, въ с. Рила — 245 и въ с. Стола — 102; всичко — 570 души, бѣжанци отъ теглила! Още били пристигнали бѣжанци други 33 сѣмейства въ Рила; въ Драгоданъ и други села още 200 души; още други въ Кюстендилъ дошли 100 души и продължавали да прииждатъ; очаквали се още много сѣмейства. Тѣ се били прѣселвали, защото били изтезавани нечувано, неописуемо: старци, жени, дѣца клани, труповетѣ имъ оставяни на псета и орли; 12-годишни момиченца обезчестявани и други по-малки дѣца изнасилвани въ присѣтствието на тѣхнитѣ родители; обѣсвали ги съ главитѣ надолу и подклаждали слама, за да изкажатъ дѣ иматъ родителитѣ имъ орѣжие. Прѣдъ видъ на това, че ние намираме за държавна необходимостъ да отпущаме стотини хиляди левове за посрѣщания, десетки хиляди левове за други по-малки посрѣщания и хиляди левове за обезпечение едно единичко чадо на нѣкой заслужилъ нашъ българинъ, азъ питамъ г. Министър-Президента и колежитѣ му: не мислятъ ли тѣ да внесатъ едно прѣдложение за свръхсметенъ кредитъ, та да се дойде на врѣме на помощъ на тия толкозъ страждущи, и не сж ли взети нѣкои мѣрки да прѣстанатъ тия изтезания на нашитѣ братя отъ Рила?

Министър-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ : На първия въпросъ г. Мирски ще получи отговоръ въ сѣбота.

Колкото се касае за втория въпросъ, той е свързанъ съ общия — за положението на Македния, за нашитѣ отношения съ външния свѣтъ. Така че, каквото може да се направи изобщо по Македонския въпросъ, това ще може да се направи и въ частности за участъта на женитѣ, дѣцата и старцитѣ, за които говори г. Мирски.

П. Вжжаровъ : Права слѣдующето питане къмъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието. Прѣди 6 мѣсеца въ Трънската земледѣлческа каса бѣ назначенъ за чиновникъ нѣкой си господинъ, ми се струва, Петъръ Стоиловъ, който слѣдъ врѣме бѣ уволненъ, като бѣ обрнатъ въ друго име, Георги Стойковъ.

Подчъртавамъ собственото му име. Възползуванъ отъ тази погрѣшка, която още при уволнението му е констатирана, и е искалъ да се поправи, но не билъ чутъ отъ надлежното длъжностно лице, той прѣдава земледѣлческата каса въ Трънъ на сждъ и я осжжда за ежемѣсечната си заплата прѣзъ всичкото онова врѣме, прѣзъ което той е отсъствувалъ отъ длъжността си, която отъ дена на уволнението му дори донесъ се заема отъ друго длъжностно лице, на което се плаща друга заплата. При това положение, питамъ г. министра: кой ще обезщети земледѣлческата каса за врѣдитѣ, които сж я послѣдвали; второ, длъжностното лице, което е авторътъ на тази непростима грѣшка, ще ли бжде оставено безъ наказание и, трето, дали нѣма да се погрижи г. министърътъ за по-скорошното изправяне на тази грѣшка?

Министъръ П. Абрашевъ : Длъженъ съмъ да кажа на г. Вжжарова, че не ми е извѣстно за такава сторена грѣшка; но вземамъ актъ отъ онова, което ми се каза тукъ; ще направя нужнитѣ справки, ще видя у кого лежи вината, и онзи, който е виновенъ, ще бжде сигурно наказанъ.

П. Вжжаровъ : Имамъ да отправя още слѣдующето питане къмъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи. Защо повече отъ 3 мѣсеца Клисурската община се управлява отъ тричленна комисиия, въпрѣки закона, когато въ всички общини новоизбраниятѣ за общински свѣтници сж се вече прѣди врѣме събрали на засѣдания и избрали сж си вметове, — когато въ тази община, въпрѣки толкозъ оплаквания и устни обтѣжвания, досега продължава, казвамъ, да се управлява отъ тричленна комисиия, която врѣдоносно дѣйствува противъ интереситѣ на самата община?

Министъръ А. Людскановъ : Прѣвъ пжтъ чувамъ, че Клисурската община се управлява отъ тричленна комисиия. Сжщо и г. Такевъ вчера намекна за нѣкои други общини. Ако има таква нѣщо — ще направя справка, — вѣроятно, причината за туй е, че ние прѣтрупаме сѣдилищата съ провѣрка на общинскитѣ избори и досега не могатъ да успѣятъ. И азъ, недавно, сезирахъ г. Министра на Правосъддието, съ молба, като му изброихъ въ кои окръзи на колко общини стоятъ непровѣрени изборитѣ имъ досега отъ сѣдилищата. Вѣроятно, и тази община ще бжде въ туй число; но азъ ще направя справка.

П. Вжжаровъ : Азъ мога да Ви увѣря, г-нъ министре, че е провѣренъ изборътъ вече отъ окръжния сждъ.

Министъръ А. Людскановъ : Добръ, ще направя справка.

А. Каранешевъ : Г-да народни прѣдставители! Имамъ да отправя едно питане къмъ г. Министра

на Пятищата и Съобщенията; но по-посе го нѣма тукъ, вървамъ, че неговитѣ колеги ще взематъ бѣлѣжка и ще му го съобщатъ. Прѣдварително ще кажа, че миналата година, или, по-добрѣ, въ миналата извънредна сесия, когато азъ се помъчихъ да докажа, че у нашитѣ желѣзници дѣйствително има нѣщо, което ги прави да бѣдатъ недоходни, върху мене се бѣха нахвърлили доста народни прѣдставители. Сега азъ имамъ свѣдѣния, които правятъ дѣйствително нашитѣ желѣзници да ставатъ недоходни, именно въ дирекцията на желѣзницитѣ, въ отдѣлението на движението, се държи за началникъ на вагонитѣ, распоредителното бюро, нѣкой си Майнхардъ, чужденецъ, чуждъ подданикъ, който, върѣйки конвенциитѣ, които имаме съ тия желѣзници, е помагалъ достатъчно на администрацията на тия желѣзници въ ущърбъ на нашитѣ. Той е правилъ слѣдующето. Между всички свѣдѣния, които имамъ, ще кажа само едно. Вагонитѣ, които се пращатъ отъ Саранъ-бей за Перникъ да взематъ кюмюръ за експлоатацията на тия желѣзници, сж чужди, а не наши, и на тия вагони държавата плаща наемъ и километрическо разстояние отъ Перникъ до Саранъ-бей и обратно. Питамъ г. Министра на Пятищата и Съобщенията: знае ли това, че има такъвъ началникъ на това отдѣление, който помага на чуждитѣ желѣзници въ ущърбъ на нашитѣ; знае ли той още, че това се върши съ знанието на начальника на движението, Каракашевъ, — той е билъ извѣстенъ, и двамата знаятъ — и какво мисли да направи съ подобни чиновници, които не сж единъ и двама, но сж доста въ това министерство, именно чужденци, които сж помагали на Източнитѣ желѣзници въ ущърбъ на нашитѣ, толкова повече че ако ние имаме такива чиновници, нашата търговия, а особено въ Южна-България, ще се намалява отъ една страна, а отъ друга страна ние знаемъ, че пристанището Бургазъ почти е на свършване и че трѣбва да се увеличи трафикътъ къмъ тамъ за износната наша търговия, но при такива чиновници, въ всѣки случай ще помагатъ на чуждитѣ желѣзници, а не на нашитѣ? Така щото питамъ г. министра, ако знае това, какво е направилъ, или, ако го не знае, ще ли вземе бѣлѣжка отъ моитѣ думи, за да направи справка за този чиновникъ, който получава наши пари, а служи на чужди желѣзници?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Като дойде г. Министърътъ на Обществения Сгради, ще отговори.

Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Г-нъ Кирковъ ми бѣше направилъ едно питане за една случка въ с. Бунарчево съ пограничния офицеръ, общинския кметъ и общинския писаръ. Азъ провѣрихъ това обстоятелство и дѣйствително има подобно нѣщо; обаче то е свързано съ едно дѣло по-сложно — съ убийството на единъ контрабандистъ и арестуването на нѣкои стражари. И дѣ-

лото дѣло е въ рѣцѣтъ на прокуратурата. Така щото, когато това дѣло се свърши, тогава вече ще се направи пужното.

Прѣдседателствующъ Д-ръ А. Ходжевъ: Ще се пристѣпи къмъ дневния редъ. На първо мѣсто стои продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата г. Страшимировъ, Видинскиятъ народенъ прѣдставителъ.

А. Страшимировъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Ще има да говоря много малко. Може би не бихъ говорилъ, ако тѣй, както е съставенъ отговорътъ на тронната рѣчь, не бѣше прѣдметъ на излишни, споредъ мене, тълкувания, при които тълкувания се изтърваха нѣколко мисли твърдѣ неумѣстни и твърдѣ, споредъ мене, криви. Веднажъ мисли нахвърлими криви или неумѣстни, азъ счетохъ за своя длъжностъ да кажа само нѣколко думи върху тѣхъ.

Въ тронната рѣчь се говори отъ страна на правителството, че изборитѣ били свободни, първо, като че ли имаше нужда да се казва това, като че ли имаше нужда българското правителство да се похвали прѣдъ нѣкого, че е направило свободни избори. Слѣдъ прѣживѣнитѣ въ послѣднитѣ години режими, които дадохъ — макаръ че не обичамъ да употребявамъ силнитѣ думи, — ще кажа, почти кръвопролития, азъ не виждамъ, или не разбирамъ какво правителство би могло да дойде по нормаленъ редъ до управлението и пакъ да произвежда подобни избори — цѣлиятъ народъ се бѣше опълчилъ противъ насилията. Кое безумно правителство, което искаше да управлява страната чрѣзъ конституционенъ режимъ, би взело да употреби сжщитѣ срѣдства, които би възбудили и мало и голѣмо? То бѣше нужно, то бѣше необходимо, елементарниятъ разсѣдѣкъ го диктуваше. И правителството не виждамъ защо да се хвали, че е направило изборитѣ свободни. Ако искаше да говори самата истина, правителството, споредъ мене, би трѣбвало да каже: „правителството направи изборитѣ безъ насилия“, защото насилия нѣма, изборитѣ бѣха безъ насилия. Но по-нататѣкъ да се говори, ще каже, да бѣде доведенъ г. Президентъ-Министърътъ до положението, до което бѣше доведенъ той да каже, че може да е имало нѣщичко, но то е малко. Опуй, което имаше, всички го признаваме, то не бѣше насилие; то бѣха български избори; да кажа беззаконие имаше въ тѣхъ, то е много лопъ терминъ, а друго — имаше безчестие. Имаше безчестие въ изборитѣ. Благодаримъ и на туй, че поне нѣмаше онази жестокостъ. Но имаше безчестие. Въ надвечерието на изборитѣ навредъ се употребиха нечестни срѣдства отъ страна на властта. Значи, не агитационни срѣдства, а такива, които азъ бихъ охарактеризиралъ съ изречението: дирѣха законность, за да направятъ беззаконие. Дириха п.р. въ Видинско на единъ кметъ, който е водилъ 1.000 из-

биратели, законно сръдство за да го отмахнатъ въ надвечерieto на изборитѣ за окръжни съвѣтници и намѣриха онова законно сръдство, че той не билъ сварилъ, или просрочилъ да внесе нѣкои 80 л. И отстраниха го въ надвечерieto на изборитѣ за окръжни съвѣти, когато слѣдъ една недѣля прѣдстоеха изборитѣ за общински съвѣтници. Вамъ на всички е извѣстно какво значение има общинският изборъ за селото. Благодарение на лошия редъ въ нашитѣ общини, селата просто сж се разстроили и едвали не е дошло дотамъ, че нашитѣ села да викатъ: не щемъ кметове. И ако отгорѣ на туй прибавимъ, че сега, слѣдъ като въ една оппозиционна околия въ Видинско тѣхнитѣ прѣдставители не излѣзатъ правителствени, селянитѣ си прѣдставятъ: ами ако сега правителството ни се разсърди, изпѣди кмета и ни натрапи пакъ стария кметъ стамболистъ? — защото тамъ има стамболисти и нестамболисти. Естествено, този страхъ ги спираше. И доста бѣше туй безчестие на правителството, за да се стреснатъ селянитѣ и да кажатъ: не ще ви прѣчимъ, за да не ни попрѣчите въ селския изборъ. И дѣйствително, въ селскитѣ избори нѣмате тамъ нито едно кметство. Това е фактъ. Азъ не го казвамъ за хвала, но не разбирамъ защо въвеждате въ достоинство свободнитѣ избори. Не може да се споменуватъ такива работи въ отговора на тронната рѣчь, а още по-малко бива да се самохваля една партия, когато тази партия — ще ме извините — не е изпълнила она длъгъ, който би трѣбовало да изпълни като партия, която се гиздѣше и се гизди съ намѣрения чисто конституционни. Ние трѣбва да уважаваме свободата на изборитѣ, ние трѣбва да уважаваме конституционнитѣ учрѣждения, не въ името на нашето прохвалване, а въ името на нашето сѣществуване. Вие, ако не уважавате тѣзи избори и въобще конституционнитѣ учрѣждения въ страната, подпопавате своето сѣществуване като партия. Въ името на вашия интересъ трѣбва да се грижите. Елементарниятъ умъ го диктува това и затова нѣма защо да се пишатъ тѣзи работи въ тронната рѣчь. Та, въ добавѣкъ казвамъ, ако отгорѣ дойдатъ да се хвалятъ и посторонни лица, които най-малко сж участвували въ конституционнитѣ борби и които съвсѣмъ случайно сж попаднали тукъ като народни прѣдставители — азъ съжалявамъ, че отсѣтствува този, на когото искахъ да отговоря, — да се хвалятъ, че тѣ прѣдставляватъ страната, а власитѣ въ Видинско не били нищо, туй е вече нахалство. Нахалство е, защото тази околия изтърпя въ 4—5 години ужасни борби, още повече че два пѣти е бита отъ градушка, а изборитѣ станаха тъкмо прѣзъ жетва; съгласѣте се, че да се напада една цѣла околия само за туй, е нахалство — още повече отъ човѣкъ, който не излиза отъ околията и е кандидатиранъ другадѣ отъ правителството. Така не би трѣбовало да се тълкува. Безъ да обиждаме нѣкого, ние трѣбва да направимъ така, щото да постигнемъ това, което е най-разумното, за да

може да се закрѣпи което е най-мило за насъ — конституционниятъ режимъ въ страната.

Второто, което ми направи впечатление, че не се спира на него тронната рѣчь, отъ една страна, а, отъ друга страна, правителството и правителствената партия сѣ намира дързостъ да излиза и пакъ да се самохваля съ туй, то е вътрѣшната политика на правителството при устройването на учрѣжденията, въ въвеждането на прокламираната толкозъ години спѣсовностъ и въ чисто економическата политика. Правителството, споредъ мене, констатирамъ и съ дълбоко съжаление за себе си, не направи нищо отъ онуй, което трѣбваше да направи, за да може да се закрѣпи толкозъ като правителство, колкото и като гражданска група въ страната. Правителството нека не забравя, че дойде и пое управлението не въ името на единъ заемъ — за заема правителството по-скоро биде повикано отъ Княза; правителствената партия дойде въ името на това, което бѣше въ народа общавала, да пооблекчи данъчнитѣ му тежоби, да подобри положението му. Народнитѣ маси не разбирагъ подлечното, че едно правителство, безъ да промѣни рѣзко данъчната система, може съ свои други мѣропрития пакъ да улесни страната; не, народнитѣ маси не разбирагъ туй; тѣ искатъ непосредствено това, което виждатъ. Азъ казвамъ не разбирагъ и ще видите какво искамъ да изкарамъ отъ тая мисль. Тѣ виждатъ, че паритѣ се пилѣятъ и не излиза нищо, че данъцитѣ се увеличаватъ и на тѣхъ е тежко. Въ името на тия нужди, вашата партия вървѣше между народа и казваше, че ще намали данъцитѣ. Вашето русофилство, ако влияеше, то не влияеше за туй, че Русия ще даде това, което се говорѣше — добитѣкъ и пр., — ами защото мислѣха, че като се опремъ на Русия, да не държимъ толкова голѣма войска, мисли, които се създадохъ въ масата пакъ отъ вашитѣ агитации. Вие, слѣдъ дохождането си на власть, нищо буквално не казахте; не да направите, но нищо не казахте съ такава тенденция: мислите ли още да слѣдва досегашната данъчна система, мислите ли още да сѣществуватъ сегашнитѣ харчове, мислите ли да сѣществува още това голѣмо разполагане съ войската и царщинския блѣсъкъ. Нищо не казахте. Не само нищо не направихте, но казахте много лоши мисли. Вие дадохте да се разбере, съ редъ статии въ вашия вѣстникъ, че трѣбва войската, тѣй или инакъ, повечко да се погали и че даже въ послѣднитѣ броеве кавахте, че трѣбва да се направи единъ заемъ специално за нея отъ около 50 милиона лева, за да се стегне българската войска и да се докара на нужната висота. Може много да е разумно — азъ нѣма да критикувамъ отъ тая страна въпроса, а ще го критикувамъ, когато дойде да се разисква този въпросъ, — но искамъ да наблегна на факта, че вие, които се самохваляте, че сте сполучили въ всички избори, ако така водите своята политика, утрѣ нѣма да спечелите нито единъ изборъ, както не печелятъ стамболиститѣ, затова, защото вие много обща-

вахте — ама много обѣщавахте, — а пъкъ не направихте даже туй, което, било шейсетски или хитро, направиха народняцитѣ — тѣ бутнаха акциза, бутнаха емляка и увлѣкоха масата, но вие нищо не направихте, а отидохте по отѣпкиания пътѣ. Мене ме е страхъ, че пѣма да отидете даже до народняцитѣ, но, може би, по-нататѣкъ. Възможно е да отидете за сенатъ и пр., може би ще се съборчатъ съ онѣзи, които държатъ за сенатъ, защото единъ пътѣ вие излѣгахте масата, пѣма да намѣрите вече избиратели и ще бъдете принудени да обявите тия избиратели за неспѣли, неспособни за самоуправление и ще дѣрите да ги ограничите въ самоуправлението. Азъ не казвамъ, че неспѣмно туй ще направите, но казвамъ, че ако сте трѣгнали по този пътѣ, вие, може би, тамъ ще отидете, а това е жално за васъ. (Д. Манчовъ: Ние се надѣваме, че съ вашата помощъ ще направимъ...) Азъ чувамъ една много добра приказка. Ние сме готови, споредъ разбирането си, винаги да ви помогнемъ. И сега, ако ви говоря, не ви говоря да ви очерня, а за да ви изкажа една мисълъ, че ние сме се държали не партизански и че вие трѣбва да се замислите като гражданска група, за да направите нѣщо, за да може отъ що отъ що да по-срѣщнете ония агитации, които правѣхте прѣдъ масата.

Третата точка, която записва съ толкова шумъ, който се повдига отъ нѣкои прѣдставители, то е външната политика на българското правителство. Азъ не давамъ абсолютно никакво значение на ония агитации, които вие водѣхте прѣдъ масата, прѣди да дойдете на властъ. Масата у насъ тѣй е отрупана, тѣй е оголѣла, че комай не се интересува отъ възможността за една велика България. Вие съ македонския въпросъ, като го експлоатирате тѣй навън, печелихте, може би, само въ патриотическата интелигенция. Сега, когато сте поставени съвсѣмъ на голо въ тази политика, позволѣте ми да ви кажа, че ако прѣгърнете една мисълъ, ще се избавите отъ туй положение. Македонскиятъ въпросъ, твърдятъ оппозиционнитѣ групи, е въпросъ жизненъ за българския народъ и вие трѣбва да се застъпите. Азъ мисля, че въпросътъ е много шаблонно поставенъ. Тѣй реверъ отъ 15 години: сѣ се застъпваме, дяволъ да го земе, но нищо не постигаме. Не можемъ ли да направимъ нѣщо повече? Вие, които обѣщавахте, като се самооблѣдахте, че ще направите нѣщо, прѣдъ очитѣ си прѣтърѣхте и допуснахте да стане единъ скандалъ въ нашия народенъ животъ, допусна се това, на което резултатитѣ сж тѣзи гладни и бездомни челяди на границата. Вие можехте да възирете това, но вие не го направихте, защото не сте господари на себе си, защото нѣмате национална политика по тия въпроси. Вие се люшкахте и се люшкате отъ онѣзи, които монополизиратъ патриотизма, и, благодарение на това, вие се поставите на една алтернатива много лоша и едва ли не сж готови да ви обявятъ като прѣдатели. А това е още една

лѣжа въ нашия животъ. Азъ казахъ, че отѣдни личности могатъ да бѣдатъ прѣдатели, но цѣли партии не могатъ да бѣдатъ прѣдатели. Това е скандалъ. Затуй вие сте загрижени. Не може ли, като прѣдвиждаме събитията, да кажемъ нѣщо по-конкретно и за външната политика?

Очевидно е за всѣки българинъ, че въ Македония става нѣщо. Но онова, което направиха нѣколко харамийски чети, измѣдени отъ Македония отъ самитѣ македонци прѣди нѣколко години, а сега хвърлени отъ наши патриоти — не това. Нѣщо друго има въ Македония. Ние знаемъ, че отъ редъ години насамъ училищата, тѣмъ кѣто нашитѣ, изхвърлятъ всѣка година десетки интелигентни хора. Тия хора не идватъ туку; тѣ се губятъ нѣкъдѣ. Мислите ли, че тѣ отиватъ да ставатъ лакеи на турчина? Но турчинътъ и това не умѣе да направи, не умѣе да ги привлѣче. Тѣ сж втикнати въ самия народъ. Това е едно море, което кипи. Това море полета-лека, вѣлѣдствие нашето неспособно държане, се надхва отъ мисли за сепаратизмъ; не мисли вече да се съединява и обличава съ България. Тѣ я каратъ на своя глава, а това на своя глава не е отъ туй, че не обичатъ българизма, но отъ това, че се считатъ доста българи, за да не играятъ съ това чувство. Тѣ сж народъ 1 милионъ, тѣ нѣма да се изложатъ за патриотизмъ, кѣто туку мислятъ по кафенетата. Тѣ ще трѣбва да се надхатъ съ ума на своето врѣме. Ние трѣбва да разсѣдимъ за тоя умъ. Ние мислимъ, че ще спечелимъ Европа, че ще спечелимъ Русия, даже Теню Начовъ говори да спечелимъ и Турция, за да даде свобода на Македония. Доста е да мислимъ туй. Положението на Македония, почитаеми г-да, е извѣстно по-добрѣ на външния свѣтъ, отколкото намъ. Вамъ е извѣстно, че ние добиваме свѣдѣния за Македония отъ Виена. Какво ни трѣбва повече? Ние да дириимъ гюрютини и да оповѣстиваме на Европа какво става. Та немаъ тя не знае? Ние би трѣбвало да подиримъ и да кажемъ онова, което има да кажемъ; ако насъ не ни оставятъ, и ние не можемъ дѣйствително да освободимъ Македония, то да покажемъ прѣдъ свѣта, че ние искаме да се умиротворимъ вътрѣшно; но за да се умиротворимъ, необходимо е да се умиротвори оная страна, която изцѣло влине на населението и на настрояването въ свободна България. Безспорно е, че ние сме просто изложени на влиянието на Македония: тамъ каквото става, у насъ се размѣрдава, и обратно. Ние ще трѣбва да се загрижимъ да поставимъ нашата мисълъ на положение такова: ние искаме нашето умиротворение, а то е възможно само съ умиротворението на Македония. И като поставимъ така въпроса, да кажемъ: ние сме слабъ съ войската си, ние сме слаби като единица, но ние сме силни като нация въ този въпросъ. Отъ насъ зависи, почитаеми г-да, да има ли въ Македония много училища, полове и църкви или да нѣма. Вие знаете защо и отъ какво зависи. А мирътъ въ Македония зависи отъ туй, ще ли има тамъ по-малко училища и полове

отколкото сж нужни, или повече отколкото сж нужни. Ако ние ги направимъ повече или помалко, размиренъ е Македония. Ако нахвърлимъ намѣсто 1.000, 2.000 учители въ Македония, тя нѣма да търпи туй несносно положение; и обратно, ако се отдръпнемъ и оставимъ македонцитѣ на самѣ, тази интелигенция ще се отчае, ще отиде въ народа, ще го повдигне и ще произведе туй, отъ което и турското правителство се бои. Ние имаме и второ едно оръжие, което е: европейцитѣ иматъ въ Македония не единъ народъ, когото да съжаляватъ, а — свои интереси, и едно въстание, едно размирие въ Македония не е въ интереса на европейскитѣ сили. Отъ насъ ако зависи що отъ шо да усилимъ или да ослабимъ туй размирие въ Македония, вслѣдствие на страданията, разбира се, тамъ, то отъ европейцитѣ ще зависи да пожелаатъ да спратъ това размирие. Ние можемъ опрѣдѣлено да погледнемъ на въпроса и съ едни категорични постѣпки прѣдъ турската дипломация, прѣдъ външния свѣтъ категорически да кажемъ — казвамъ го не като човѣкъ, който много вѣрва на нѣщата, но като човѣкъ, който познава Македония, който познава сегашното настроение, — може положително да се каже вънъ и въ Цариградъ, че Турция да струпа и всичкитѣ си войски въ Македония, напролѣтъ тамъ ще има кръвопролитие, тамъ ще има разваляне на всичкитѣ желѣзници и мостове и всичко онуй, което е неизбежно да се направи. Ако е така положението, намѣсто да ходимъ да коримъ правителството, че не се интересува отъ македонския въпросъ, или обратно, намѣсто правителството да мисли, че съ Русия ще освободи македонския народъ, да погледне на въпроса като врѣденъ за България, да погледнемъ на въпроса като на нежеланъ за България и като въпросъ нежеланъ за България да го третира. Това ние не правимъ. Ние допускаме отгукъ да се бърка тамъ, когато тамъ и тѣй е разбъркано. Немъ съ нашитѣ чети ще помогнемъ? Благодарение на това, че се води такава политика у насъ, благодарение че външната ни политика е всекогашъ двойна — защото господарь е единъ, а ръководителъ други, — ние сами сме игра въ рѣцѣтъ на хората, и отгорѣ на това си бодемъ единъ другиму очитѣ. Нищо подобно не би имало, ако бихме разбрали истинското положение на този въпросъ и ако бихме го поставили тѣкмо така, както би трѣбвало да го постави една малка държава, която трѣбва да води малка политика, както каза г. Министъръ-Прѣдседателъ въ миналата сесия. Ние обаче не водимъ такава малка политика и туй е, може би, послѣдното прѣстѣпление на управляющата днесъ партия. Благодарение на тѣзи три грѣшки, споредъ мене, ние вървимъ сѣ пакъ още по отъпкания пѣтъ.

Едничко, което е утѣшително и за което трѣбва да се захвали българското правителство, днешното, и за което не бихъ похвалилъ никое друго правителство, то сж законопроектитѣ, които то имъ дързостѣта да внесе и, макаръ не толкова обмис-

лени, да иска да ги прокара. Тамъ поне вие ще се помъчите да направите това, което разбирате, ние ще ви поддържимъ съ това, което разбираме, и може би да направимъ въ това направление нѣщо друго. Но само съ туй вие не може да останете и, ако останете съ вашето добро начало, нѣма да излѣзете въ добъръ край, споредъ моето разбиране. (Нѣкои отъ крайната лѣвица ржкоплѣскавъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Гешовъ има думата.

И. Гешовъ: Г-да народни прѣдставители! (Гласове: На трибуната!) Много малко ще кажа, та нѣма нужда да се качвамъ на трибуната.

Н. Цановъ: Не се чува, г-нъ Гешовъ.

И. Гешовъ: (Отъ трибуната.) Както и миналия пѣтъ по отговора на тронната рѣчь, г-да народни прѣдставители, тѣй и сега ще се постарая да бѣда кратъкъ, като грижливо отбѣгна да повтора всичко онова, което се каза вече отъ прѣждеговорившитѣ. Азъ ще бѣда кратъкъ, защото, както и послѣдния пѣтъ казахъ, азъ мисля, че дебатитѣ по отговора на тронната рѣчь сж една отживѣла форма на парламентарни разисквания. Истина, че тоя пѣтъ ни се прочете, именно вчера, отъ г. Такева, мнѣнието на г. министъръ Данева въ 1895 г., мнѣние, спередъ което не би било добръ въ страни, като нашата, съ камари, които иматъ такава къса сесия, да не се дава повече врѣме по дебатитѣ по отговора на тронната рѣчь. Но, г-да народни прѣдставители, има и други страни съ още по-къси сесии. Въ Белгия, напр., споредъ чл. 70 на белгийската конституция, сесията има нормална дължина отъ 40 дена само, и при сѣ това нѣма никаква тронна рѣчь отъ години насамъ. Въ една дописка до в. „Temps“, прѣди нѣколко дена се говорѣше, че и тая година, както и прѣзъ послѣднитѣ години, сесията се е отворила безъ тронна рѣчь и се прибавя: „la mode en est passée“ — модата на троннитѣ рѣчи е минала.

Прѣди да пристѣпя къмъ прѣдмета на вашитѣ обсъждания, къмъ отговора на тронната рѣчь, азъ ще си позволя да кажа нѣколко думи само по вчерашната рѣчь на г. Димитра Христовъ.

Г-нъ Димитъръ Христовъ надълго и нашироко ви говори по външната и по вътрѣшната политика и азъ искахъ да говоря по неговото мнѣние за външната политика; но тѣй като г. Такевъ вчера почти изчерпа тоя въпросъ, за мене остава едно само да кажа. Г-нъ Христовъ, както помните, г-да народни прѣдставители, наблегна на факта, че никога досега не се е говорило за реформи въ Македония и че само при сегашното правителство се говори за тѣхъ. Г-нъ Такевъ му напомни, че въ 1898 г. не само се е говорило, но имало е и конференция отъ посланницитѣ въ Цариградъ. А сега, г-да народни прѣдставители, какво става? Говори се, наистина, за реформи, но се говори само въ вѣстницитѣ. Щомъ остане за правителствата,

имаме вече авторитетното опровержение на подсекретаря по външните работи въ Англия, че никаква дума не е ставало още за реформи. Това опровержение вамъ, г-да, на мнозина отъ васъ поне, е известно отъ денешата, която се обнародва и въ нашитъ вѣстници. „Въ камарата на общинитъ“ — бѣше казано въ тая денеша — „лордъ Крамбортъ въ отговоръ на едно запитване относително декларацията на Българския Министъръ-Прѣдседателъ, че всичкитъ велики сили, освѣнъ една, били наклонни да искатъ въвеждането на реформи въ Македония и че прѣдстояло да размѣнятъ възгледи върху най-добритъ срѣдства на ходатайство прѣдъ Турция, отговори: английското правителство не е получило никакви свѣдѣния, които да оправдаятъ подобна декларация на Българския Министъръ-Прѣдседателъ.“ Слѣдователно, засега поне, и за жалостъ, като българинъ го констатирамъ това, ако човѣкъ сѣди по тия думи на подминистра на Англия, не е ставало дума въ Министерството на Външнитъ Работи по нѣкакви реформи въ Македония.

Като заминавамъ сега на оная частъ отъ рѣчъта на г. Христова, въ която той говори по вътрѣшната политика, на едно нѣщо само ще се спра: то е върху програмата № 3, която той оповѣсти отъ страна на прогресивно-либералната партия за бѣдщи реформи. Казвамъ, г-да народни прѣдставители, програма № 3, защото, както ви е известно, имаме програма № 1 — програмата на партията, имаме програма № 2 — програмата, която разви г. Министъръ-Прѣдседателъ при почването на дебатитъ по отговора на тронната рѣчь, и програмата № 3 на г. Христова, вѣнецътъ на тия три програми, вѣнецътъ, съ който, може би, ще се украси партията, ако г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието благоволитъ да я прѣгърне, защото ако не я прѣгърне, ние, може би, ще имаме една млада прогресивно-либерална партия, както имаме и една млада демократическа партия. (Смѣхъ.) При това изобилие, г-да народни прѣдставители, при тази диспексия отъ програми, азъ се питамъ: дали въ това се състои щастieto на българския народъ, да слуша само програми, дали не е по-добръ, прѣди всичко, ние да видимъ отъ тия програми, отъ това изобилие на програми, отъ тона несмилане, отъ тая индигестия на програми, нѣма ли да излѣзе нѣщо зло? И мене ме е много страхъ, г-да, че като се впускаме въ този споръ на програми, въ това надпрѣпускане съ по-дълги и многобройни програми, дали не забравиме едно много важно нѣщо, а то е, г-да народни прѣдставители, дали не може да се направи нѣщо добро въ страната и въ границитъ, въ рамкитъ на днешъ съществуващитъ закони? Има у насъ доста закони: има закони обаче, които, за жалостъ, не сѣ изпълнени. Азъ може да ви спомена и нѣкои отъ тия закони, които не много отдавна, прѣди 1—2 години гласувахме. Законътъ, напр., за униформитъ на околийскитъ началници, законътъ за инспекторитъ по финансовото вѣдом-

ство, инспектори, които, за жалостъ, въ нѣкои министерства не сѣ стѣнили и не могатъ да стѣнятъ. Азъ ще ви напомни, тъй като може да кажете, че тѣ не сѣ много важни закони, азъ ще ви напомни, казвамъ, и другъ единъ законъ, който споредъ самото свидѣтелство на бившия Министъръ на Народното Просвѣщение г. Христо Тодоровъ, не се изпълнява както трѣбва. То е, г-да народни прѣдставители, законътъ по народното просвѣщение. Ако има у насъ нѣщо, безъ което никакво политическо, никакво економическо поведѣние, никаквъ политически, никаквъ економически напредѣкъ не може да става, то е образованието. За него ние, г-да народни прѣдставители, отъ години насамъ имаме законъ, имаме чл. 78 отъ конституцията, споредъ който у насъ първоначалното образование е задължително и безплатно, и, при сѣ това, какво виждаме? Виждаме въ едно окръжие на г. Министра на Народното Просвѣщение, отпратено на 8 августъ до всички училищни инспектори, виждаме, че отъ 4 години насамъ, при всичкото растене на населението въ България и на училищнитъ помѣщения и подобрая цензъ на учителитъ, числото на ученицитъ у насъ се намалява. (Чете.) „1) че числото на ученицитъ, се казва въ окръжното — момчета и момичета, — въ първоначалнитъ народни училища, прѣзъ изтеклата 1901—1902 учебна година е по-малко отъ онова прѣзъ 1900—1901 учебна година; 2) че отношението помежду броя на ученицитъ и броя на дѣцата на възраст отъ 6—12 години е измѣнено въ смисълъ неблагоприятна за задължителното учение; 3) че броятъ на момчетата-ученички е много малкъ въ сравнение съ броя на момчетата-ученици: момчетата съставляватъ 70·07% отъ цѣлото училищно население, а момчетата — само 29·93%, или на 100 ученика се падатъ 42·71 ученички; 4) че ученицитъ — момчета и момичета — въ IV отдѣленіе сѣ много малко въ сравнение съ ония на I отдѣленіе: срѣщу 94·675 ученика — момчета и момичета — въ I отдѣленіе, въ IV отдѣленіе е имало само 33·021, т. е. че първитъ сѣ само 34·80% отъ послѣднитъ; тази несъразмѣрностъ е по-голяма за момчетата, отколѣто за момчетата: момчетата въ IV отдѣленіе сѣ само $\frac{1}{4}$ отъ ония въ I, а момчетата — $\frac{2}{5}$; 5) че въ 242 селски училища не е имало нито една ученичка; 6) че въ 375 села е имало по-малко отъ 30 ученика, и то въ много отъ тѣхъ при твърдѣ голѣмъ брой на дѣца, подлежащи на задължително учение, и 7) че почти въ всички села и много градове голѣмо число отъ дѣцата, подлежащи на задължително учение, не сѣ ходили на училище“.

Г-да народни прѣдставители! Може да кажете, че правителството е употребило всички старания, но не е могло да сполучи да постигне единъ подобъръ резултатъ. Азъ бихъ попиталъ само едно: вѣрно ли е, че единъ училищенъ инспекторъ, въ отговоръ на патякванията, които му се правили, че не изпълнявалъ длъжността си, той е отго-

ворилъ: азъ съмъ пратенъ тукъ не да изпълнявамъ закони, ами да устройвамъ партия. (Отъ министерската маса: Кажете кой е той.) Ако това е вѣрно, г-да народни прѣдставители, тогава вие ще си обясните защо такъвъ единъ отъ капитална важностъ законъ за нашата страна не се изпълнива както трѣбва, и ще се попитате: додѣто не положимъ тая основа, основата на всеобщо образование, какво можемъ по-нататъкъ да градимъ?

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-нъ Гешовъ! Съобщението Ви е много важно; можете ли да ми обадите кой го е казалъ? Можете и частно.

И. Гешовъ: Послѣ ще Ви го обадя.

Д. Манчовъ: Асѣм всички сж партизани, отъ разни партии, и отъ народняшко врѣме.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля тишина, г-да!

И. Гешовъ: Азъ ще го обадя на г. министра и той ще види дали е отъ народняшко врѣме или отъ друго врѣме.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Частно ли е съобщено, или чрѣзъ печата?

И. Гешовъ: Има и втора една злина отъ това постоянно наумяване, че голѣми реформи трѣбва да се правятъ въ страната и че само еди-коя си партия имала програма, която ще удовлетвори всичкитѣ нужди на населението. То е злината, за която говорихъ и послѣдния пѣтъ при дебатитѣ по отговора на тронната рѣчь, — злината, че правимъ народа да не се уповава на себе си само, да нѣма оная инициатива, безъ която, толкова пѣти съмъ казалъ, споредъ мене, нѣма истински напрѣдѣкъ. Въ една книга, извѣстна на мнозина отъ васъ: „Le Gouvernement dans la Démocratie“, отъ Емил де Лавеле, се споменва, че нѣмскиятъ историкъ Бунзенъ, когато билъ единъ пѣтъ въ Италия, видѣлъ, че една къща гори. Никой не се поклащалъ. Питалъ: защо? „Тосса al governo — рекалъ италианецътъ, — работа е на правителството да гаси“. Е добръ, г-да, ако всички кажемъ, че е работа на правителството всичко да направи, никога у насъ не ще има напрѣдѣкъ, никога у насъ не ще има дѣйствително повдигане въ политическо и економическо отношение на България.

Слѣдъ тия нѣколко думи по рѣчта на г. Христова, азъ минавамъ на главния прѣдметъ, по който искахъ да ви занимая нѣколко минути — отговорътъ на тронната рѣчь. Първиятъ параграфъ отъ тронната рѣчь, както ви е извѣстно, г-да народни прѣдставители, е за старанията на правителството за заякчаването реда, законността и свободата. Като думата „старания“ не се видѣ достатъчно

силна на комисията, тя тури и прилагателното: „искренни“, и въ отговора на тронната рѣчь сега е казано: (Чете.) „Народното прѣдставителство се радва, като вижда искреннитѣ старания и грижи на правителството за заякчаване реда, законността и свободата въ страната, доказателство на което сж послѣднитѣ окръжни, общински, както и допълнителнитѣ законодателни избори“. И като доказателство на това старание за законността, правителството въ самата тронна рѣчь потѣпква единъ членъ отъ конституцията, именно чл. 133. Тѣй като по това потѣпкване се говори и тѣй като азъ ви се обѣщахъ да не говоря по въпроси, по които вече се е говорило, азъ нѣма, г-да, по-нататъкъ да се простирамъ върху това нарушение на конституцията. Само едно ще ви кажа, — че ми се вижда много характерно това, какъ да кажа, прѣнебрѣжение ли, или забравяне на основния законъ на страната въ такъвъ единъ тържественъ актъ, какъвто е отварянето на Народното Събрание. То е симитомъ, както казваше вчера г. Такевъ, то е un état d'âme, както казватъ французитѣ, едно състояние на душата, едно настроение на духа, което мене, да ви кажа право, не вдѣхва голѣмо довѣрие. Каза се наистина, че това било формалностъ. Да, на г. Министъръ-Прѣседателя, обаче, е извѣстно латинското изречение *forma dat esse rei* — формата дава на вещица да сжществува. Такава форма особено за такъвъ тържественъ случай, споредъ мене, не трѣбва да се потѣпква, нито пѣкъ да се забравя, защото чухъ да се споменува, че е повече забравяне, отколкото умишлено нарушение на конституцията, което е направено въ този случай.

Повече ще говоря, г-да, по втория параграфъ отъ отговора на тронната рѣчь. Въ тоя параграфъ се казва: (Чете.) „Покриването на заема по начинъ най-удовлетворителенъ за държавния ни кредитъ, гласуванъ въ миналата извъредна сесия, се цѣни високо отъ народното прѣдставителство: съ това се отстраняватъ финансовитѣ затруднения, които спъватъ правилното развитие на страната“. Най-напрѣдъ ми се вижда странна тая хвалба, че покриването на заема е станало по начинъ най-удовлетворителенъ. Вижда ми се странна, защото още ми ечатъ въ ушитѣ думитѣ на министерството, на което принадлежеха и много отъ сегашнитѣ г. г. министри и което на 9 декемврий 1901 г. декларира тържествено, че единствениятъ възможенъ изходъ изъ затруднителното положение, въ което тогава се намираще държавата, „бѣ прокарването на монополния заемъ“. А сега виждаме, че единъ заемъ, направенъ не съ монополъ, безъ монополъ, се покрива по най-удовлетворителенъ начинъ. Съ това, менѣ ми се струва, правителството самъ се самоизобличава, само оправдава по най-блѣстящъ начинъ старанията на тогавашната опозиция, да се не прокарва монополниятъ заемъ. Тоя удовлетворителенъ начинъ на покриването на заема и въ друго отношение оправдава тогавашната опозиция, и особено ония членове отъ народната партия, които се де-

рѣха да доказватъ, че сесиюната цѣна, по която се правѣше заемътъ, не съотвѣтствуваше на истинското положение на работата, на истинския кредитъ на България. Въ отговоръ на тия аргументи на нѣкои отъ членоветъ на народната партия г. министъръ Сарафовъ тогава, именно на 3 декемврий 1901 г., каза тъй: „Като се вземе прѣдъ видъ, че нашиятъ 6%-овъ заемъ по него врѣме, сир. когато се подписваше контрактътъ, се котираше по 82%, а нѣкъ земеделѣческиятъ 5%-овъ заемъ по по-горѣотъ 395, т. е. 78—79%, то ще разберете добръ, че курсътъ 82½ е билъ най-благоприятниятъ, който сме могли да получимъ въ такива обстоятелства“. Ние отговорихме тогава: да, но тия заеми, 6-процентовиятъ и земеделѣческиятъ, нѣмаха никаква гаранция, че вие правите сега съ гаранция заемъ. И какво стана, г-да? Подписа се контрактътъ, гласува се отъ Народното Събрание, дойде врѣме за емисия и въ французкия мѣродавецъ в. „Temps“, който служи за единъ видъ органъ на главнитѣ банки, на 10/23 септемврий т. г. ние прочетохме слѣдующето: „Нѣкои като че сж поискали да направятъ едно сравнение между емисионния курсъ на 5%-овия български заемъ, който сега се прѣдлага на публиката по 450, и онзи на българския земеделѣчески заемъ, който се продава по 430. Тая разлика се обяснява съ разликата на гаранцията. Земеделѣческиятъ заемъ, нѣма съмнѣние, е добръ обезпеченъ — *bien gagé*, — нѣщо което е вѣрно, защото никаква гаранция нѣмаше, — но гаранциитѣ дадени на заема, който сега се емитира, сж съвсѣмъ специални. Както читателитѣ ни можахъ да видятъ, назначението на делегатъ на носителитѣ на този заемъ, който прѣдставлява единъ характеръ, тъй да се каже, официаленъ, контролтътъ, който той упражнява, гаранцията на тютюнитѣ, ето причинитѣ, които оправдаватъ неговата цѣна по-висока отъ оная на земеделѣческия заемъ“.

Това, което ние казахме, г-да, и което г. г. министритѣ можеха много добръ да кажатъ, прѣди да подпишатъ контракта, това се казва отъ банкитѣ, когато доде врѣме за емисията. И какво виждаме сега? Заемътъ гарантиранъ се котира — както вие всички можете да видите, ако се обърнете къмъ французкитѣ вѣстници, — се котира по 470, сир. 94, а заемътъ негарантиранъ на земеделѣческиятъ каси, макаръ и 5%, се котира 440, сир. по 88. Има, слѣдователно, една разлика отъ 6 пункта. И менъ ми се струва, че когато тоя контрактъ ставаше, разликата въ обезпечението трѣбваше да се има прѣдъ видъ и отъ тѣзи шестъ пункта поне нѣколко да се оставятъ въ полза на България, да се извоюватъ за въ полза на страната.

Г-нъ Министъръ-Прѣседателътъ, дѣйствително, и лани въ комисията по финанситѣ и тая година въ комисията по отговора на тронното слово каза, че има обѣщание: частъ отъ чистата печалба на тоя заемъ да се даде на България. Г-нъ Юрданъ Теодоровъ въ нѣколкото думи, които каза по отговора на тронната рѣчь, формално защита по тоя

въпросъ г. министра; вѣрвамъ, че г. министърътъ ще има добрината да му отговори сега и да потвърди това, което два пѣти е казвалъ въ комисията.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Потвърждавамъ го.

И. Гешовъ: Стѣдователно, цѣли тия десетина милиона лева, които оставатъ отъ тази сдѣлка, нѣма да идатъ въ джобовѣтъ на контрастующитѣ банки. Но, г-да народни прѣдставители, у ония хора — и тѣ сж многобройни — въ странство, които знаятъ по какъвъ сесиюненъ курсъ се даде тоя заемъ и по какъвъ емисионенъ курсъ той се прѣдложи на публиката, сѣ ще остане това мнѣние, че българитѣ сж народъ, който по-малкога се остави да го маматъ; че българитѣ сж народъ, дѣто по-малкога може да се направи една много хубава печалба. А това не е толкозъ добро нито за престижа на държавата, нито за авторитета на правителството. И като зачехнахъ тоя въпросъ, нека забѣлѣжа едно нѣщо. Нашата партия много пѣти се упрекава, че дала голѣми прѣдприятия, отъ които хората сж странно печелили, че направила заемъ, че направила желѣзници, че дала концесии за захарна фабрика, за лотария и пр. Е добръ, г-да, отъ всичкитѣ тия работи, дадени отъ народната партия, всички ако ги съберете въ купъ, надали ще дадатъ тая печалба, която ще иматъ чужденцитѣ отъ тая сдѣлка на сегашното правителство. Азъ съ това не искамъ ни най-малко да хвърлямъ сѣнка отъ подозрѣние на правителството, както се направи отъ нѣкои отъ сегашнитѣ г. г. министри и отъ тѣхнитѣ приятели върху нѣкои министри отъ народната партия. Само ще ви обърна вниманието върху това, че нито земеделѣческиятъ заемъ, който азъ направихъ, нито прѣдприятията по желѣзницитѣ и по Варненския портъ, нито другитѣ концесии досега поне сж дали нѣкоя печала. Ако отъ сега бѣдѣщи нѣкои министри улеснятъ прѣдприемачитѣ да спечелятъ нѣщо, то е другъ въпросъ.

Въ сѣщия параграфъ се казва, пакраъ, че съ покриването по най-удовлетворителенъ начинъ на заема се отстраняватъ финансовитѣ затруднения, които сѣгваха досега правилното развитие на страната. Това, г-да, не мога да разбера, вѣрвайте! Азъ не мога да разбера, какъ само съ удовлетворителното покриване на заема ще може да се отстранятъ тия затруднения. Ако сме имали затруднения, тѣ, както знаете, г-да народни прѣдставители, произлизаха отъ двѣ причини: произлизаха отъ прѣдприятията, за които не можахме да вземемъ пари отъ заема; произлизаха още и отъ дефицититѣ. За сегашното правителство не може да се каже, наистина, че е дало нѣкои такива прѣдприятия; но отъ двама вече оратори се посочи на многозначителната статия въ „България“, че се готви единъ заемъ отъ 50 милиона.

Министъръ М. Сарафовъ: Тази статия ние не я знаемъ. (Г. Кирковъ: А тогава кой ви пише?

Отъ пакти ли дохождатъ хора да ви пипатъ? — Какъ туй може да бжде?

И. Гешовъ: Щомъ не знаете, г-нъ министре, азъ съ голѣмо удоволствие вземамъ актъ отъ Вашитѣ думи.

Д. Христовъ: На всѣки случай, то е дѣло на бждѣщето, г-нъ Гешовъ, и не само тѣзи министри, но които да дойдатъ, щатъ-нешатъ, ще го направятъ! Помнѣте моитѣ знаменателни думи! (Смѣхъ въ крайната лѣвица и лѣвицата. — Гласове: Пророкъ.)

И. Гешовъ: Ще ги помни, г-нъ Христовъ! (Гласове: Пророци!)

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Вѣрно ли е туй нѣщо, г-нъ Сарафовъ?

Министъръ М. Сарафовъ: Не чухъ!

И. Гешовъ: Каза, че не е вѣрно, и азъ, като вземамъ актъ отъ думитѣ му, прѣминавамъ по-нататъкъ.

Втората причина, рекохъ, сж дефицититѣ. Г-нъ Даневъ ни зарадва тая година въ своята декларация, при почването на тия дебати, съ много утѣшителното извѣстие, че тая година не ще да има вече дефицити. Тѣй ли бѣше, г-нъ Даневъ? Съжалявамъ само, че сжщата утѣшителна вѣстъ г. Даневъ бѣше ни съобщилъ и миналата година, на 3 декемврий.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: И това е вѣрно! (Смѣхъ.)

И. Гешовъ: На 3 декемврий 1901 г., г. Министъръ-Прѣседателъ бѣше заявилъ: „Ние си турихме за задача да съдѣйствуваме за прѣвъзможване на законността въ България, за уравни-вѣсване на бюджета и за прѣмахване на летицитѣ дългове. Първитѣ двѣ задачи ние — съ спокойна съвѣсть го казвамъ — изпълнихме.“ Слѣдователно, на 3 декемврий м. г., г. Министъръ-Прѣседателъ е оповѣстилъ, че нѣма дефицити, а 5 мѣсеца по-късно Министърътъ на Финанситѣ, г. Сарафовъ, дойде и ни заяви, че има единъ дефицитъ отъ 5—7, може би и 9 милиона.

Министъръ М. Сарафовъ: Не, до 5 милиона азъ казахъ! Но имаше надежда, че и той ще се намали! (Смѣхъ въ лѣвицата и крайната лѣвица.)

И. Гешовъ: И той ще се намали!

Д. Христовъ: И тая година ще даде 1 милионъ излишъкъ!

И. Гешовъ: Г-нъ Христовъ! Съжалявамъ много, че въ това отношение поне не мога да бжда съгласенъ съ Васъ. Щѣхъ да бжда много честитъ да се съгласявахме; но, споредъ моитѣ свѣдѣния,

не ще има излишъкъ, напротивъ, ще да има дефицитъ. (Д. Христовъ: Ще видимъ!) И долѣто тѣзи дефицити слѣдватъ, г-да прѣдставители, съгласете се, че ние не можемъ да кажемъ, че финансовитѣ затруднения сж прѣмахнати.

А. Самоковлийски: Както се направиха, г-нъ Гешовъ, напрѣдъ отъ Вашето министерство.

И. Гешовъ: Когато бѣхте Вие депутатъ?

А. Самоковлийски: Да, да!

И. Гешовъ: Когато Вие бѣхте депутатъ, не можеше повече да се направи, но ние се надѣвахме, че сега поне ще се направи. Понеже за тогава ми споменувате, ето какво ще Ви кажа азъ. Не можете едно нѣщо да откажете, че поне азъ се старахъ въ едно направление, което, споредъ мене, е най-доброто направление — да намали, доколкото е възможно, чиновницитѣ. При първата още сесия, г-да народни прѣдставители, въ 1894 г., азъ, като министъръ на Финанситѣ, като управляющъ Министерството на Търговията и Земледѣлието и като изѣющъ подъ себе си и Смѣтната Палата, въ централнитѣ управления на тия три учрѣждения отъ 252 чиновника намалихъ 105 и останаха 147. (П. Вжаровъ: Bravo!) Ако не вѣрвате това — при всичко че тогава, вѣрвамъ, всички сте слѣдили съ надлежното внимание тия държавни работи и трѣбва да ги помните, (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Да, той много е слѣдилъ! — Смѣхъ.) — ако не вѣрвате това, което казвамъ, вижте доклада на парламентарната комисиия отъ 1898 лѣто и ще намѣрите тия цифри. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Той го е челъ, но го е забравилъ сега!)

Г-да народни прѣдставители! Малко ще има да говоря по параграфа за външнитѣ отношения и за Македония. Малко ще има да говоря, защото г. Министърътъ на Външнитѣ Работи не благоволѣ да ни даде ония обяснения по него, които ние му ги поисквахме тукъ. Като българинъ само, който страда съ страданията на нашитѣ отъждѣ рилски братя, който съчувствувамъ съ тѣхнитѣ аспирации, азъ не мога, освѣнъ да кажа, че единъ пжтъ тоя параграфъ, който съдържа надеждата на правителството за изпълнение на чл. 23 отъ Берлинския договоръ, туренъ въ тронното слово, вие, г-да народни прѣдставители, не можете, освѣнъ да приемете и оня параграфъ, който се туря въ отговора на тронната рѣчь, сир. да отговорите, че и вие сподѣляте тая надежда. И нека се надѣмъ, че тази надежда, при всичко че още чуждитѣ държави, както одевъ излизаше отъ оная депеша, която ви четохъ, не сж се сезирали съ тоя въпросъ, — нека се надѣмъ, казвамъ, че чуждитѣ държави, като взематъ прѣдъ видъ коректното поведение на България, въобщо, ще настояятъ за изпълнението на тоя членъ и нека се надѣмъ, че въ идущата сесия ще може правителството ни да каже това, което се каза и прѣди нѣколко години.

Въ 1895 лѣто, г-да, пакъ въ тронната рѣчь, имаше единъ параграфъ относително до външната ни политика. Тоя параграфъ гласѣше тъй: (Чете.) „Прѣзъ течението на тая година, въ изпълнение рѣшението на Народното Събрание, една депутация замина за Петербургъ и положи отъ страна на българския народъ златенъ вѣнецъ на гроба на о Бозѣ почившия незабравимия Царь Александъръ III. Благоволенieto, което Негово Императорско Величество Всеросийскиятъ Царь указа на депутацията, и добриятъ приемъ, който ти намери както между правителствениѣ кръгове, тъй и между руското общество, ни служи за ручателство, че съ постоянство и търпѣливи отношения между Освободителката и нашето отечество ще успѣятъ да се подобрятъ и да станатъ такива, каквито трѣбва да бждатъ.“ Това се изпълни и слѣдующата година Негово Царско Височество въ тронната си рѣчь съ „радостъ и гордостъ“ оповѣсти за припознаването си и за „трогателното свидѣтелство на особенитѣ чувства на любовь и благоволение“, което се даде нему, като се покани отъ „Тѣхни Императорски Величества Николай II и Императрица Александра Теодоровна да участвува въ празненствата на тѣхното свещено короноване. Тази висока честь укрѣпи още повече оная скѣпи и ненарушими връзки, които свързватъ Русия съ България.“ Азъ се надѣя, г-да, че идущата година ще чуемъ такова утѣшително нѣщо въ тронната рѣчь и относително тая надежда, изразена въ тазгодишната тронна рѣчь. Надѣя се за това не само въ интереса на правителството, но още се надѣя и въ интереса на нашата страна, защото не ще да съдѣйствува за нейния престижъ, ако туряме въ нашитѣ тронни рѣчи пасажи, които изразяватъ надежди, които не могатъ да се осъществятъ.

Освѣтъ тая тронна рѣчь, г-да, ние имаме и декларацията на г. Министъръ-Прѣдседателя. Въ тая декларация той изброи онова, което не се изброява въ тронната рѣчь, именно законопроектитѣ, които ще се прѣдставятъ на Народното Събрание. Много отъ тия законопроекти сѣ наши стари познания. И дѣйствително, въ тронната рѣчь отъ 1898 г. азъ намирамъ изброени слѣдующитѣ законопроекти, готови да се прѣдставятъ на Народното Събрание: законопроектъ за устройството на сѣдилищата, законопроектъ за отчетността на бюджета, законопроектъ за общественитѣ прѣдприятия, законопроектъ за окръжнитѣ съвѣти, законопроектъ за приставитѣ, законопроектъ за занаятчийското образование, законопроектъ за риболовството и законопроектъ за общата митническа тарифа. Освѣтъ тия законопроекти, азъ чакахъ и друго нѣщо отъ г. Министъръ-Прѣдседателя. На мнозина отъ васъ, които прѣзъ извънредната сесия тая година правихте частъ отъ бюджетарната комисия, сѣ известни обѣщанията на г. г. министритѣ, че ще внесатъ въ есенната сесия реформи, които да иматъ за цѣль съкратяване на бюджета и благоустройството въобще на

страната. Азъ отъ тия обѣщани реформи не виждамъ други, освѣтъ реформата по нашето сѣдебно вѣдомство. Но и тоя министъръ, който внесе тая реформа, излизе отъ тона министерство и отиде въ друго. Освѣтъ това, ако се сѣди по бюджетопроекта на Министерството на Правосѣднето, тая реформа влѣче слѣдъ себе си едно уголѣмение на разхода съ около 340.000 л.

Министъръ-Прѣдседатель Д-ръ С. Даневъ: Прѣдвизжда се отъ друга страна да поставятъ всичкитѣ берни въ хазната.

Министъръ М. Сарафовъ: Сѣдебнитѣ пристави влизатъ въ тежестъ на държавата, а сѣщо и приходитѣ.

И. Гешовъ: Както и да е, единствената реформа, която ни се обѣщаваше и биде внесена, е тая.

Отъ г. Министъръ-Прѣдседателя ни се каза, че ще се внесе и законъ за горитѣ. Той дѣйствително се внесе, г-да народни прѣдставители, по той е единъ законъ, който, споредъ мене, ще заеме много отъ нашето врѣме и кой знае накрая дали ще може да се приеме. Защото, ако сѣди човѣтъ по единъ докладъ на г. министра, обнародванъ въ сношния „Държавенъ Вѣстникъ“, има въ него нѣща, които дѣйствително мжно ще се смелятъ отъ мнозина отъ васъ.

Министъръ П. Абрашевъ: Имате ли законопроекта?

И. Гешовъ: Имамъ го. Въ всѣки случай, менѣ ми се струва, не ще откажете, че анализътъ на тоя законопроектъ, който се дава въ Вашия докладъ, е вѣренъ. Нѣма да чета цѣлия тоя анализъ, а само ще приведа послѣдната частъ, въ която се казва — споредъ новия законопроектъ: — „завежда се стопанската експлоатация. Държавнитѣ, общинскитѣ гори, както и горитѣ по-големии отъ 50 декара, принадлежащи на частни лица и богуюгодни заведения, ще се сѣкатъ по прѣдварително изработенъ стопански планъ отъ наети за тая цѣль работници, които ще живѣятъ въ горитѣ“. Ще се каже, отниматъ се общинскитѣ гори и тѣзи частни гори, които сѣ повече отъ 50 декара.

Министъръ П. Абрашевъ: Частнитѣ гори не се отниматъ.

И. Гешовъ: Ще се експлоатиратъ поне.

Министъръ П. Абрашевъ: Ще се експлоатиратъ само по единъ одобренъ планъ отъ министерството.

И. Гешовъ: Не разисквамъ сега законопроекта, но казвамъ, че тоя законопроектъ ще възбуди голѣми прѣнния, ще заеме много врѣме и кой знае дали ще се приеме най-накрая.

Министъръ П. Абравевъ : Ще видимъ.

И. Гешовъ : Каза ни се, че ще се внесе единъ законопроектъ за пропорционалното прѣдставление. Г-нъ Каравеловъ говори по този прѣдметъ. Азъ само пакъсичко ще кажа, че намъ, на южно-българитѣ, тая избирателна система е оставила много печални спомени отъ врѣмето на органическия уставъ. Споредъ органическия уставъ, постоянниятъ комитетъ на областното събрание се избираше по тая система. Десетъ души трѣбваше да се избиратъ, по членоветѣ на областното събрание трѣбваше да впишатъ въ бюлетинитѣ си само шестъ души. Това бѣше се направило противъ насъ, българитѣ, бѣше се направило за да могатъ меншествата да се вмѣкнатъ въ постоянния комитетъ на областното събрание. Какъ изиграхме меншествата и какъ въ постоянния комитетъ прѣзъ всичкото кратковрѣменно сѣществувание на Румелия имаше само българи, то е единъ въпросъ на историята и азъ сега нѣма да говоря по него. Ще наблегна обаче, слѣдъ като ви казахъ, че намъ останаха едни печални спомени — ще наблегна, казвамъ, на онова обстоятелство, което се спомена отъ г. Каравелова, че тая система, — особено когато тя състои въ това, че като има да се избиратъ трима, въ бюлетината се вписватъ само двама — е една система, която се прѣдложи въ 1836 лѣто, ако се не лъжа, отъ професора Крейкъ, отъ Queen's College, Belfast, и едва въ 1867 лѣто, слѣдъ дълги разисквания, въ които вземаха участие Джонъ Стюаръ Милъ, Херъ и др. видни публицисти въ Англия, се прие въ Англия. Тя сѣществуваша едва до 1884 лѣто и се унищожи. Въ 1885 лѣто се прие и въ Англия системата, която е въ сила и въ много други страни и която азъ бихъ желалъ, г-да, както правителството, тъй и ние зрѣло да обсъдимъ, а именно униноминалната система, както се казва, едноименната: всѣка избирателна колегия да избира по одного.

Д. Христовъ : Най-калпавата система! Въ днешно врѣме всичкитѣ партии конституционни атакиратъ тази система.

И. Гешовъ : Атакиратъ я, но не сж я отмѣнили нито въ Англия, нито въ Франция. Въ Англия 24 града и 3 университета само избиратъ по двама, а всичкитѣ други по единъ. И ако имаме ние тая система тукъ, не може единъ Ючъ-Бунаръ да одави гласоветѣ на другитѣ участъци. Азъ не ви казвамъ, че непрѣмѣнно трѣбва да се приеме, но бихъ желалъ да се изучи, дали тази система въ нѣкои отношения не е по-добра отъ оная, която сега почитаемото правителство, слѣдъ отхвърлянето ѝ въ Англия, иска да ни прѣдложи.

П. Каравеловъ : Азъ ще ви кажа, че тя е добра система, но у насъ има специални причини, по които не можемъ да я приемемъ и които не е удобно да се говорятъ тукъ.

Д. Христовъ : Г-нъ Каравеловъ би казалъ, че само лихваритѣ тогава ще се избиратъ тукъ.

П. Каравеловъ : Има и друго.

Б. Мирски : При тая система би ставали по-лесно подкупвания на избиратели.

И. Гешовъ : Азъ, г-да, не ви казахъ да я приемете, но ви казахъ само, че бихъ желалъ да се изучи, защото, доколкото азъ знамъ, тоя въпросъ не се е изучилъ у насъ, (П. Каравеловъ: Не е.) а пъкъ като гаранция, че и въ тая система има нѣщо добро, служи фактътъ, че отъ години насамъ тази система е въ сила въ двѣ най-образовани страни — въ Англия и въ Франция, па и въ Германия даже.

Трети единъ законопроектъ, който ни се обѣщава отъ г. Министъръ-Прѣдседателя и по който азъ бихъ желалъ да кажа нѣколко думи, то е законопроектътъ за облагането на ракиитѣ. И тоя въпросъ, г-да, не е новъ у насъ, но е единъ въпросъ, който трѣбва зрѣло да се обсъди, прѣди да се прѣдстави тукъ за законополагане. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателятъ и г. Министърътъ на Финанситѣ не сж да не знаятъ, че въ Ромѣния такъвъ единъ законопроектъ изиде главата на министерството Карпъ. Министерството Карпъ, като се намираще въ затруднително положение, прѣдложи единъ законопроектъ, съ който се облагаха ракиитѣ и сливовицата съ налогъ. Данѣжътъ, който бѣше на погонъ лозя — погонътъ има 5 декара, — се поправи на хектолитъръ ракия. Е добръ, тамъ селянитѣ възстанаха, както възстанаха у насъ слѣдъ прокарането на закона за десетъка, Карпъ слѣдъ година падна и сегашното ромѣнско правителство, като внесе законопроектъ за отмѣненето на тоя законъ за облагането на ракиитѣ, не се намѣри нито единъ приятелъ на Карпа да вдигне ръка противъ неговото приемане; даже приятелитѣ на Карпа, които бѣха гласували закона за облагането на ракиитѣ, и тѣ не смѣяха да гласуватъ за неговото задържане. Следователно, азъ ще моля правителството, прѣди да внесе тоя законопроектъ, да обсъди зрѣло въпроса, който е отъ голѣма важностъ.

Освѣнъ тая декларация, при почването на разискванията по отговора на тронното слово, г. Министъръ-Прѣдседателятъ направи и друга една много кжса декларация слѣдъ прѣобразуването на министерството. Той я направи, както помните, прѣдизвиканъ отъ г. Такева. Азъ си позволявамъ да напомнимъ на г. Министъръ-Прѣдседателя, че въ Англия, отъ която трѣбва да взимаме по конституционния редъ примѣри, длъжностъ на правителството е всѣкога да прави декларации, и когато се прѣобразува едно министерство. Ако не вѣрва на мене, г. Министъръ-Прѣдседателятъ може да се обърне къмъ една много извѣстна книга по парламентарното управление въ Англия, книгата на Todd, и тамъ ще види, въ томъ II, стр. 180, отъ френския прѣводъ, че най-компетентнитѣ авторитети

се съгласяват, че когато единъ кабинетъ се прѣобра-
зува, се реконструира, нужно е да се дадатъ обяс-
нения, както въ случай на цѣла промѣна, и това
особено за да се избѣгнатъ подозрѣния за интриги.
Тодд прибави, че „днесъ това право е признато
и за двѣтъ камари“. Ако г. Министъръ-Прѣдседа-
телятъ бѣше по-обстоятелствено далъ нѣкакви обяс-
нения, нѣмаше да се пуснатъ и сега подозрѣния, нѣ-
маше, напр., да се обнародватъ, може би, ония работи,
които на всички направиха впечатление, подмѣта-
нията, които се появиха въ в. „Вечерна Поща“. И
менѣ ми се струва, че длъжностъ на г. Министъръ-
Прѣдседателя бѣше, безъ да бѣде прѣдизвиканъ,
да каже защо се прѣустройва кабинетътъ: защо
г. X остава въ министерството, защо г. Y, при вси-
чкитѣ хвалби, съ които г. Министъръ-Прѣдседателя
го бѣше обсицалъ прѣди нѣколко мѣсеца, излиза и
защо г. Z, безъ да бѣде дългогодишенъ членъ на
партията, влиза въ кабинета. Азъ се надѣвамъ, че
това, което г. Министъръ-Прѣдседателятъ въ крат-
китѣ си обяснения не каза, сега ще го каже.

Въ всѣки случай, г-да, азъ, като не искамъ да
злоупотребявамъ съ вашето внимание, свършвамъ,
като прибавямъ само една дума. Отъ това, което
казахъ, вие ще извлѣчете и моето заключение:
приятелитѣ ми и азъ не можемъ да гласуваме за
тоя отговоръ на тронното слово. (Ржкоплескание
отъ лѣвицата.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има ли
нѣкой да желае да говори по отговора на трон-
ната рѣчь. (Никой не се обажда.) Нѣма.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Чакаме г. министра.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата
г. Министъръ-Прѣдседателятъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ:
Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣмамъ намѣ-
рение да отговарямъ на всички г. г. оратори: дѣ-
лата на правителството сж на мегданъ. Не искамъ
да ги прѣдставлявамъ въ безукоризненъ видъ. Ко-
гато вземахъ пръвъ думата, азъ самъ признахъ,
че въ една срѣда като българската и при най-
добра воля — това трѣбва да го разбиратъ тия,
които малко-много се занимаватъ съ социологията —
току-така безредията не могатъ да изчезнатъ. Значи,
азъ признавамъ и сега да има пробели, и сега да
има недостатъци. Туй, което желаяхъ да изтъкна
прѣдъ васъ, то е, че ние сме показали поне отчасти-
малко добра воля да заличимъ частъ отъ тия
нередовности, отъ тия пробели. Азъ тѣй гледамъ
на работата. Но може би да съмъ заинтересованъ —
тогава вие ще си кажете думата. Е добръ, намъ
се чини, че много отъ господата, които вземаха
думата, го прѣкалиха: тѣ едва ли не ни поставятъ
на единъ уровень съ онѣзи минали режими, противъ
които мало и голѣмо гърмѣше. Чини ми се, че
критиката, за да бѣде ефикасна, трѣбва да бѣде без-
пристрастна. Такава критика у мнозина отъ г. г. ора-

торитѣ не намѣрихъ; не намѣрихъ ни най-малко
признание, че поне нѣщо отъ наша страна е на-
правено. И тѣй като гледамъ на работата, азъ се
питамъ: може ли при днешното настроение на ду-
ховетѣ на политическитѣ групи да се понасъри
морално едно правителство, което е имало добри
намѣрения? Азъ ви уверявамъ, г-да, че за дълги
години нѣма да имаме правителства безукоризнени
и, ако искате само да критикувате, всѣкога ще на-
мѣрите дѣ да се уловите — да, всѣкога! Е добръ,
чини ми се, че съ туй услуга на страната нѣма
да направите. Критикувайте, по допуснете, че поне
се движимъ напредъ! Въ повечето отъ г. г. ора-
торитѣ това липсуваше и това е единъ голѣмъ не-
достатѣкъ. Ние трѣбва да бѣдемъ толкова трѣзви
въ обсъждането на политическата обстановка, щото
и на нашитѣ противници най-сетѣ да признаемъ
доброто, което сж правили. Ако въ случай ми се
отправѣше критика отъ крайната лѣвица, която
никога не е управлявала, още бихъ разбралъ та-
кова поведение; но господата, които сж имали случай
съвѣстно и лоялно да водятъ сѣдѣнията на Бъл-
гария и които сж срѣщали съпъси на всѣка стѣпка,
тѣ поне трѣбваше да бѣдатъ толкова безпри-
страстни да посочатъ и нѣкои добри страни въ
нашето управление. Опозиционеръ отъ дълги го-
дини, азъ и прѣди да бѣда министъръ, прѣди да
зная практическата страна на управлението, въ
своитѣ рѣчи съмъ се старалъ тамъ, дѣто съмъ
видѣлъ нѣщо добро у противницитѣ си, да го ре-
левирамъ. Азъ това не видѣхъ у никого; и даже
почитаемиятъ г. Гешовъ, който взе думата напо-
слѣдъкъ, мина мълкомъ всичко, за да се спре на
онова, което по неговото мнѣние оправдавало от-
хвърлянето отговора на тронното слово, като че ли,
дѣйствително, нищо добро, нищо поредъчно отъ
това министерство не е излѣзло. Както щете, г-да,
но азъ съ печаль констатирамъ този фактъ и ми-
навамъ по-нататѣкъ.

Г-нъ Гешовъ се спрѣ много нахъсо на първия
пасажъ отъ тронното слово, като забѣлѣжи само,
че нашитѣ старания за въдворяване редъ и за-
конность въ страната почвали съ нарушение на
конституцията! Отъ всѣкнго друго очаквахъ та-
къвъ упрекъ, такъвъ укоръ, но не и отъ г. Гешова.
Самъ г. Гешовъ почна съ цитати отъ единъ вѣстникъ,
за да докаже, че врѣмето на троннитѣ слова е ми-
нало, за да оправдае защо той не придава голѣмо
значение на прѣднията по отговора на тронното
слово. Е добръ, г-да народни прѣдставители, ако
изхождаме отъ това мѣдище, менѣ ми се чини, че
това, което се квалифицира отъ г. Гешова като
опущение, не може и не би трѣбвало да има поло-
жително никакво значение. И дѣйствително, г. Ге-
шовъ иска да се зачитала формата; но, за Бога,
какъ да погледнемъ на едно тронно слово, въ което
би били изброени всички готови законопроекти?
Имали ли сте едно тронно слово поне, въ което
всички проекти да бѣдатъ изброени? Никогажъ.
Посочватъ само нѣкои. Значи, това е било за всички

правителства само една форма и, за да се удовлетвори тая форма, навърляли сж се на бърза ржка заглавията на нѣкои законопроекти!!

II. Каравеловъ: Г-нъ Даневъ! То е вѣрно, че тая форма е остарѣла отчасти; но оная, която вие въвеждате, е француска, и тя още по-малко струва: то е брѣтвене 10 дена по декларацията. И тѣй всички компетентни сили обсъждатъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-нъ Каравеловъ! Въ моята рѣчь имаше двѣ части; въ първата рѣчь азъ излагахъ собствено какво сме направили въ миналото, а въ втората частъ нахксо казахъ какви законопроекти ще внесемъ.

II. Каравеловъ: Съ това брѣтвене ние изгубихме пѣла седмица и, може би, е виновата Вашата рѣчь!

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-нъ Каравеловъ! Азъ на драга воля ще взема този грѣхъ на себе си, ако бихъ билъ убѣденъ, че безъ тази рѣчь не щѣше да се говори! Но кой може да твърди това?! Азъ знаехъ, че ще се говори — а увѣренъ съмъ и Вие знаехте това. Малко ли се говори миналата сесия безъ декларация? Независимо отъ това, нѣкои г. г. народни прѣдставители ме провокираха да кажа какво мисля по известни въпроси.

II. Каравеловъ: По Македонския въпросъ и по граничния има значение, може да се говори, защото само Вие ги знаете.

Г. Кирковъ: Значи, има нужда отъ декларация.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Истина е, че други г. г. оратори отидоха дотамъ, за да намѣрятъ моята декларация непълна и да критикуватъ прогресивно-либералната партия, че ограничавала своя хоризонтъ. Друго-яче, г-да народни прѣдставители, не може да бжде. Азъ не ви развивамъ програма на политическа партия за години, а правителствена програма за една сесия, която може да бжде продължена, и прѣдъ видъ на което само азъ се надѣвамъ да се прокара по-големата частъ отъ проектите, които ви изброихъ. Азъ не мога да ви развивамъ обща програма за дълги години. Нѣщо повече: мене ме е твърдѣ страхъ, както каза и г. Гешовъ, че може, по една или по друга причина, много отъ тия проекти да не минатъ прѣзъ три четения. Г-нъ Гешовъ ви каза, че въ 1898 г. въ тронното слово сѣ споменаваха нѣкои проекти, които личатъ сега и у насъ. Това сигурно не е казалъ г. Гешовъ съ цѣлъ да ни укори, а е искалъ да посочи на работи, които сж назрѣли за приемане. Е добръ, отъ 1898 г. дондес ние сме могли да ги прокараме. Това е печално, и страхъ ме е, че този недостатъкъ въ нашата законодателна машина може да ни спѣва и занаярѣдъ; но добрата вода не липсва нито у

мене, нито у моитѣ другари, и каквото зависи отъ насъ, ще го направимъ, за да можемъ да прокараме по-големата частъ отъ проектите.

За вътрѣшната политика азъ нѣма да се простирамъ, защото мисля, че въпросътъ е изчерпанъ. Не че нѣма какво да отговарямъ: ако желяехъ да слѣдвамъ метода, която ние адвокатитѣ употребяваме въ сѣдилищата, бждѣте увѣрени, че бихъ билъ въ положение да се защита отъ всички напѣдки; но това е излишно, това е губене врѣме. Онова, което искахъ да ви кажа, казахъ ви го. Въ въпроса, направили ли сме една крачка напѣдъ за утвърдяване на свободитѣ, или не, азъ, отъ моя страна, съ чиста съвѣсть отговарямъ въ положителна смисълъ. Истина, г. Страшимировъ ни упреква, че имало е у насъ порочни работи; той цитира нѣкои случаи за да докаже, както той се изрази, до какви безчестни срѣдства ние сме прибѣгвали, за да управляваме България. Азъ отблъсвамъ този укоръ. И като съзнавамъ даже, че има у насъ недостатѣци, азъ не допускамъ, че тѣзи недостатѣци могатъ така да се квалифициратъ. Впрочемъ, самъ г. Страшимировъ, който ужъ обича да гледа по-отдалече на работитѣ, твърдѣ лесно подведе всичко подъ единъ знаменателъ, като обобщилъ нищожни, па и непровѣрени данни. Очевидно той бѣше едностранчивъ. Менѣ ми се чини, че ако програмата на всѣка политическа партия у насъ, благодарение на обстоятелствата, трѣбва да съдържа по необходимостъ и точки за затвърдяване на политическитѣ свободи — а въ случая и нашата направи изключение, — то въ туй отношение ние сѣ сме направили нѣщо и, ако го откажете, — това значи че не искате да гледате дѣлно, не искате да гледате обективно на работата.

Г-нъ Страшимировъ загатна и нѣщо за финансово-економическитѣ въпроси. Той ни каза, че ние сме давали обѣщания, които не сме изпълнили, и че, особено въ това отношение, сме фалирали по военното дѣло. Г-да народни прѣдставители! Миналата сесия ние направихме нѣщо съ внасянето на закона за годишния контингентъ, и мислимъ, че съ прокарането на този законъ одържахме частъ отъ нашитѣ обѣщания. И дѣйствително, ако подирите свѣдѣния въ Военното Министерство, ще намѣрите, че тази година сж се явили годни да носятъ военната служба 29.500 души, а пѣкъ ние споредъ закона ще вземемъ 18.500. Кажете каквото щете, г-да народни прѣдставители, но нашиятъ законъ въ това отношение е една крачка напѣдъ.

Обаче, въпросътъ има друга още страна, а именно подобрене материалната частъ на нашата войска. Въ това отношение позволѣте ми да ви кажа открито, както го казахъ и миналата сесия въ рѣчта си, и както го декларирахме, ако щете, въ нашата програма, че нашата войска, колкото я имаме, трѣбва да бжде снабдена съ всичко, а тя не е; слѣдователно, тукъ има единъ пробелъ, а за него трѣбва да се мисли. Азъ зная нашата сила и не мога да ви твърдя, че ние сѣ единъ замахъ на

ржката ще попълнимъ всичкитѣ нужди. Но че въ идущия бюджетъ ще искаме да направимъ отмалко-малко, това още отсега ви го заявявамъ.

Г-нъ Гешовъ се спрѣ доста дълго върху втория пасажъ отъ отговора на тронното слово, за да оправдае поведението на народната партия по въпроса за заема, за да отвори дори старитѣ дебати по монополния заемъ и да припомни какво е било поведението на народната партия въ миналата извънредна сесия по сесияния курсъ.

Г-да народни прѣдставители! Позволѣте ми да ви кажа, че това е история и, колкото г. Гешовъ да искаше да каже, че не желае да повтаря това, което е казано, ще му забѣлѣжа, че въ сѣщностъ първото положение не е освѣнъ възпроизвеждане на това, което се говори и въ извънредната сесия. Колкото се касае за второто положение, че народната партия съ право считала сесияния курсъ за низъкъ — впрочемъ ти го прне, а отхвърли заема по други съображения, — г. Гешовъ ще бѣде въ положение да се произнесе само тогава, когато окончателно се ликвидира заемътъ, когато постѣпи въ хазната и това, което има да постѣпи на основание моята декларация, направена миналата година въ финансовата комисиия. Азъ още веднажъ заявявамъ, че освѣнъ сумитѣ, които ни се припадѣтъ по контракта, ще има да постѣпятъ и други, и тогава само ще може да се произнесемъ, дали дѣйствително сесияниятъ курсъ е билъ долентъ или не. Засега, прочее, базата, отъ която излиза г. Гешовъ, ще трѣбва да се счита за погрѣшна. По самата сѣщностъ на въпроса, ние имаме право да твърдимъ, че заемътъ се покри благополучно, защото той е първиятъ български заемъ, който се покрива чрезъ публична подписка. Зная, че той е добръ гарантиранъ, та може би и това да е причината, за да се покрие подигътно. Но най-сетнѣ сѣ е единъ отраденъ фактъ, който трѣбваше да отбѣлѣжимъ. Нѣщо повече: фактътъ, че заемътъ, емитиранъ по цѣна 90, се котира около 94, показва, че българскиятъ кредитъ, благодарение на тази операция, прави нѣколко крачки напредъ, а това ни дава право да се надѣваме, че въ едно недалечно бѣдѣще ще бѣде възможно да се пристѣпимъ къмъ друга финансова операция — къмъ конвертирането на останалитѣ наши 6%-ови книжа.

Г-да народни прѣдставители! Азъ не съмъ отъ ония, които мислятъ, че съ направянето на заема всички финансови мѣнотии за правилното развитие на страната сѣ прѣмахнати. Но при всичко това, ние го споменахме въ тронното слово, защото, ако имаше нѣщо, което въ послѣднитѣ години най-вече да спѣваше правилния вървежъ на работитѣ у насъ, това бѣха грамаднитѣ летици дългове. Тѣзи летици дългове се покриватъ, се прѣмахватъ съ заема и съ това се прѣсѣхва най-големиятъ източникъ на финансовитѣ мѣнотии. Обаче, безспорно е, че трѣбва да се обърне внимание и на бюджета. Азъ признавамъ грѣха си, че миналата година, когато стана рѣчь за нашия бюджетъ,

дадохъ декларацията, за че бюджетътъ ще бѣде уравновѣсенъ. Даннитѣ, които имахъ, бѣха черпени отъ надлежния чиновникъ въ Министерството на Финанситѣ, и на основание на тѣхъ азъ направихъ своята декларация. Тази година, и безъ моята декларация, г. г. народнитѣ прѣдставители, които слѣдятъ „Държавенъ Вѣстникъ“, ще могатъ да видятъ какъ се изпълнява бюджетътъ. По отношение на косвенитѣ даждии, бюджетътъ се изпълнява удовлетворително. Ние се надѣваме да постѣпи не само туй, което е прѣдвидено въ бюджета по косвенитѣ даждии, но даже нѣщо повече. Друго едно перо, което ни много смущава, именно постѣпленитѣ по пѣтицата и стѣпненитѣ, и то върви тази година удовлетворително. И тамъ, мислимъ, нашитѣ прѣдвидѣния да се оправдаятъ отъ постѣпленитѣ. Остава едно единичко перо, дѣто дѣйствително ще куца нашитѣ бюджетъ, защото такъвъ е начинътъ на събирането даждията. Въпросътъ се касае за постѣпленитѣ на прѣмитѣ даждии; тамъ ще има недобори. За изпълнението на прѣдвидѣнията тукъ и рѣчь не може да става, а само за леснотията на постѣпленитѣ. Е добръ, колкото се касае до постѣпленитѣ имъ, честь имамъ да заявя, че отъ дълги години насамъ, никогажъ прѣмитѣ даждии така изобилно не сѣ постѣпвали както тази година. При всичко туй, разбира се, всички прѣдвидени въ бюджета суми отъ прѣмитѣ даждии докрая на годината не ще постѣпнатъ, а ще трѣбва да постѣпва една частъ и прѣзъ слѣдующата година. Но ако вземемъ всички досегашни постѣпления, плюсъ онѣзи, които сѣ констатирали за постѣпление по това перо, азъ се надѣвамъ, че бюджетътъ ще се склучи безъ дефицитъ. Но за да нѣмаме тукъ недоразумѣния, азъ ви заявявамъ, че прѣдвиденитѣ прѣми даждии докрая на годината не могатъ да постѣпнатъ, па и споредъ закона, както знаете, тѣ се прѣдвидѣятъ да постѣпнатъ, за смѣтка на текущата година, и прѣзъ слѣдующата. Значи, отъ тѣхъ може да остане недоборъ. Но отъ друга страна има доста постѣпления за смѣтка на склучени бюджети, та може въ това отношение да се уравновѣси постѣплото съ постѣпленията отъ недоборитѣ за слѣтитѣ години.

Тукъ му е мѣстото да ви кажа, че за идущата година ние се надѣваме да бѣдемъ въ положение да ви прѣдставимъ вече единъ уравновѣсенъ бюджетъ. Благодарение на заема, който се направи, благодарение на ажиото, което е спаднало, ние идущата година ще бѣдемъ въ положение съ родовитѣ си приходи да покриемъ всички нужди на държавата, а това е, най-сетнѣ, една радостна перспектива, която имаме право да изтъкнемъ прѣдъ васъ.

Колкото се касае по законопроектитѣ, които сме внесли, г. Гешовъ напразно мисли, че нѣма между тѣхъ онѣзи, за които сме били обѣщавали. Ние ви обѣщахме въ извънредната сесия единъ законъ за чиновницитѣ, придруженъ отъ щатѣтѣ. Значи,

всичко, което е въ свързка съ уреждането на чиновничеството, е обобщено отъ насъ и вие имате вече въ ръцѣ по-голямата частъ отъ проекта, другата слѣдъ нѣколко дена ще ви бѣде раздадена. Обобщаване, въ смисълъ да правимъ намаления въ бюджета, ние отъ тази маса не сме правили. Азъ съмъ, напротивъ, развивалъ нарочно мисълта, че съ вписането на щатове не правимъ економии. Може въ нѣкои пера да ставатъ економии, но за мене въпросътъ за щатове има друго значение. Слѣдователно, чини ми се, оставаме вѣрни на нашитѣ проповѣди, ако се ограничимъ съ туй, което бѣхме ви обобщавали, т. е. ако внесемъ законъ за чиновниците заедно съ придружающитѣ го щатове.

По-нататкъ г. Гешовъ се спрѣ на законопроекта за прѣдставленieto на меншествата. Азъ нѣма да му възразявамъ, защото, когато проектътъ бѣде готовъ и внесенъ тукъ, тогава ще можете да се произнесете по него. Въпросътъ за прѣдставленieto на меншествата е на дневенъ редъ, се третира, безъ да е получилъ още окончателното си рѣшение. Близко до ума е, слѣдователно, че може системата, която вие ще прѣдложимъ, да не намѣри пълното одобрение на г. г. народнитѣ прѣдставители. Въ колкото държави е въведена тази система, толкова особени начини на приложение на принципа съществуватъ: другъ е белгийскиятъ законъ, другъ е швейцарскиятъ и пр. Ще рече, ако ние не слѣдваме една всеобщо усвоена система, то е защото такава усвоена отъ цѣлия свѣтъ нѣма. Ние ще бѣдемъ по-скромни въ това отношение и, както имамъ честта да ви кажа, ще бѣдемъ ради, ако можемъ съ единъ законопроектъ за прѣдставленieto на меншествата осигури на евентуалната опозиция поне 20—30 мѣста въ Камарата. Онуй, което ни навежда г. Гешовъ противъ системата, която ние усвояваме, надали си има тукъ мѣстото. Въ Южна-България тази система може да е фалирала по специфични, мѣстни причини, но у насъ въ България, дѣто никоя партия не е така силна, за да може да си прокара своитѣ кандидати съ грамадни болшинства а, напротивъ, трѣбва да се запоти за да ги изкара на много мѣста съ твърдѣ малки болшинства, очевидно е, че системата за прѣдставленieto на меншествата ще даде възможностъ, въ онѣзи околии, където опозицията се приближава горѣ-долу до правителствената партия, да се прокаратъ опозиционни кандидати. Ето защо тази система, при днешната обстановка, може да даде по-други резултати, отколкото сжицата система е дала въ бившата Източна-Румелия.

Колкото се касае до проекта за облагането на разкитѣ, г. Гешовъ е правъ и, ако азъ се докоснахъ до него, то е за да ви посоча съ какви намѣрения се занимава моя събратъ отъ Финанситѣ. Че има мжчнотии, и грамадни мжчнотии, за прокарването на този законопроектъ, за това нѣма какво да се говори; но че прокарването му пѣкъ се налага отъ точка зрѣние и на справедливостта, и на стабилизирането на нашитѣ финанси, и за

това нѣма никакво съмнѣние. Ако нашата сѣдба има да зависи отъ прокарването на този законъ, нека ви го кажа, това най-малко ме интересува. Убѣдимъ ли се въ нуждата на проекта и ви го прѣдставимъ въ една или друга форма, ще настояваме на него, пѣкъ да става каквото ще.

Тукъ отварямъ една параптеза да реагирамъ на бѣлѣжката на г. Гешова, че по прѣустройството на министерството азъ съмъ изказалъ само нѣколко думи, безъ да се выпускамъ въ подробно обяснение на причинитѣ за оттеглянето на единъ отъ нашитѣ другари. Ако мотивътъ, за да се иска такова обяснение, е да се избѣгнѣли интригитѣ, менъ ми се чини, че поздигането въпроса отъ г. Гешова има именно изгледъ на малка интрижка, безъ г. Гешовъ да е ималъ такова намѣрение. (Смѣхъ.) Затова, като имамъ прѣдъ видъ нашата срѣда и като приемамъ този сжщия мотивъ на г. Гешова за ръководящъ, азъ ще си позволя да не прибавя нищо повече къмъ онова, което казахъ прѣди нѣколко дена по въпроса. Азъ пакъ повтарямъ, че ние лесно ще се разберемъ помежду си; колкото се касае до господата отъ другата страна, тѣ сж свободни, както щатъ, така да гледатъ на въпроса. Но ще се съгласятъ съ мене, че въпросътъ за прѣустройството на министерството отъ нашата срѣда не интересува освѣнъ нашата група.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: И малко нѣщо България!

Г. Кирковъ: Управление е друго, а партия е друго. Тамъ може да се мѣстите отъ единъ столъ на другъ, но управлението е важно.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: На свършване ще се косна съ една дума до Македония. Че македонскиятъ въпросъ е трѣбливъ, това не подлежи на никакво съмнѣние. Насъ той интересува по двѣ причини. Той ни интересува, защото въ Македония, казва общественото мнѣние у насъ, има българи, наши еднородци, които страдаятъ. На второ мѣсто той ни интересува, защото, откакъ България съществува като независима държава, отъ Македония идатъ всѣки день прѣселенци, които се установяватъ тукъ и които влияятъ неблагоприятно на работитѣ вътрѣ въ България, па и на нейната външна политика. По първото съображение нѣма азъ да говоря нищо, защото, който ръководи сѣдбинитѣ на една малка държавичка, каквато е България, той най-добрѣ е да не затрогва подобенъ въпросъ. Когато се говори отъ тази маса за македонския въпросъ, може да се спираме само на това, че благодарение на съществуващия редъ въ Македония, ние чувствуваме всѣкога една несгода у насъ, че благодарение на него, ние не можемъ правилно политически да се развиваме. Тамкашнитѣ събития влияятъ и на нашитѣ външни отношения. И дѣйствително, иска ли съмнѣние, че присѣлствително тукъ на македонци емигранти е една тежестъ за насъ? Колкото и да бѣдемъ великодушни като

люде, колкото и да бъдемъ патриоти като българи, емигрантитѣ сѣ искатъ подслонъ, искатъ прѣхрана, а въ това отношение нашитѣ интереси дохождатъ вече въ колизия съ интереситѣ на прѣселенитѣ. По-нататѣкъ, прѣселенцитѣ отъ Македония иматъ връзки съ своитѣ близки задъ границата — и, естествено, се интересуватъ за тѣхната сѣдба. Е добръ, този тѣхенъ интересъ, прѣобърнатъ въ чувства, влияе на нашата вътрѣшна политика, влияе и на нашитѣ външни отношения. Ето защо ние се интересуваме за Македония и ето защо отъ тази маса — ще го кажа, както и съмъ го казвалъ — ние не можемъ да се не интересуваме за македонския въпросъ. Съ това заедно, азъ ви посочвамъ въ каква смисълъ трѣбва да бъдатъ насочени усилията на българското правителство. Азъ казвамъ, че благодарение на емигрантитѣ, ние чувствуваме известна несгода вътрѣ въ България. Е добръ, ние ще трѣбва да диримъ срѣдство, за да можемъ да прѣкъснемъ приидването на емигрантитѣ. А това ще стане, когато ще изчезнатъ причинитѣ, които каратъ емигрантитѣ да напуцатъ по неволя своитѣ огнища, т. е. когато условията за живѣнето въ Македония станатъ за тѣхъ сносни. Азъ още веднажъ изтъквамъ, че когато ние говоримъ за реформи, за приложение на чл. 23 отъ Берлинския трактатъ, ние не го правимъ като подписанши този договоръ, а затуй, защото, благодарение неизпълнението нѣкои клаузи на този договоръ, ние се тургаме въ мѣчно положение. Ето каква трѣбва да бѣде и каква е цѣльта на българското правителство, когато говори за Македония. Ние искаме по-добъръ редъ въ Македония, за да може населението тамъ да бѣде доволно и да не напуца домоветѣ си, за да не ни безпокои тукъ. Имаме ли за това право? Безспорно, защото днешното положение въ Македония ни тежи.

Пита се: какво трѣбва да бѣде тогава поведението на българското правителство? Поведението на българското правителство, въ дадения случай, ще бѣде да даде да се разбере, *urbi et orbi*, че цѣльта на българската политика по отношение на Македония е насочена къмъ това: да има въ Македония редъ, което ще бѣде възможно, когато се въведатъ реформитѣ, прѣдвидени въ международнитѣ договори. Азъ знамъ, че самата дума „реформи“, произнесена отъ насъ, възбужда у мнозина подозрѣние; азъ знамъ, че навѣнъ въ това отношение се съмнѣватъ въ чистотата на нашитѣ намерения. Да, това трѣбва открито да го кажа, за да прибавя веднага, че задачата на българската политика трѣбва да бѣде насочена къмъ туй да се изкоренятъ тия подозрѣния. Кажете както щете, но една здрава политика само така се води. Е добръ, ние се стараемъ да разсѣемъ тия прѣдубѣждения противъ всѣко слово, което се отправя отъ България въ полза на Македония. Къмъ това се стремимъ съ всички сили, особено като гледаме да бъдемъ въ добри отношения съ нашитѣ съсѣди. Срѣщата на Негово Величество Румѣнския Кралъ

съ Българския Князь има това именно значение. Тя показва, че България и Румѣния, прѣдъ видъ на многобройнитѣ и цѣлни интереси, които ги свързватъ, сѣ рѣшени да вървятъ дружески напредъ. Да, хората ни мислятъ за размирень елементъ на Балканския полуостровъ и затова странятъ отъ насъ. Е добръ, трѣбва да имъ кажемъ, че каквито и да бъдатъ нашитѣ аспирации, ние сме хора практични, които гледаме ясно на работитѣ, даваме си отчетъ за трѣбнитѣ на македонския въпросъ, понеже знаемъ, че не сме въ положение да чъртаемъ картата на Балканския полуостровъ, и че, слѣдователно, рѣшени сме да вървимъ мѣдро напредъ. (Ржкоплекание отъ дѣснищата. — Д. Марковъ: Браво!) Само така като се стараемъ да вдѣхнемъ у външния свѣтъ довѣрие въ тая политика и да разсѣйваме неговитѣ съмнѣния, ние улесняваме задачата, за да получи Македония по-добъръ редъ, отколкото она, който досега е имала.

Отъ тази точка зрѣние трѣбва да кажа нѣщо и за нашитѣ отношения съ Сърбия. Ние не мислимъ да дѣлимъ нищо съ Сърбия, защото ще бѣде смѣшно да дѣлимъ чужда провинция! Азъ заявявамъ открито, че България и Сърбия не трѣбва да бъдатъ соперници въ Македония, защото македонскиятъ въпросъ нѣма да се рѣши съ никакъ двубой между Сърбия и България. Като предложимъ това, ние мислимъ, че съдѣйствуваме за да може да се направи нѣщо за Македония отъ човѣшка гледна точка. Ето какъ мисли азъ, че трѣбва да се гледа на въпроса; ето какъ трѣбва да постѣпва едно българско правителство. Е добръ, г-да; това правимъ и ние. Ще успѣемъ ли? — то е другъ въпросъ. Когато се говори за успѣхи, не трѣбва да се изпуска изъ прѣдъ видъ съ какви сили разполагаме. Ние сме нищожни, а говоримъ за грамадни работи! Очевидно е, че разрѣшението на македонския въпросъ не може да стане отъ денъ до нощъ и не е по силитѣ не само на една слаба единица, като България, ами и на силнитѣ държави. Не допускате ли, най-сетнѣ, че може да има желание да се разрѣже Гордиевиятъ възелъ въ Македония? При всичко това никой не иска да се ангажира, защото послѣдствията може да бъдатъ крайно съсипателни. Е добръ, ако на това не се рѣшаватъ великитѣ сили, то какво остава за насъ? Туй е, което азъ прѣпорѣчвамъ и го прѣпорѣчвамъ отъ името на здравия смисълъ на българския народъ.

Относително движенията, които ставатъ въ България, ето какво поведение азъ държа: азъ заявявамъ, че въ международно отношение ще бѣда лояленъ спрямо нашитѣ съсѣди, въ случая спрямо Турция. Г-нъ Такевъ говори, че ние сме затваряли границата на бѣжанцитѣ. То сѣ прости инсинуации, които азъ съ възмущение отблъсвамъ. Но ние искаме да затворимъ границата отъ България за Македония. Да. Азъ възбѣствамъ това високо и казвамъ, особено обрънатъ къмъ горенцитѣ патриоти, да не компрометиратъ македонската кауза съ движения отъ България, защото всѣко такова

движение оттукъ, по моето крайно убѣждение, създава онуй именно прѣдубѣждение, за което ви говорихъ по-горѣ. (Ржкоплескание отъ дѣсницата и крайната лѣвица.)

М. Маджаровъ: Нѣкои отъ вашитѣ членове сж отъ македонския комитетъ! (Отъ дѣсницата: А а а!)

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Но не бѣгатъ! И не пращатъ чети като Стоилова!

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Той като министъръ, а Вие като членъ на македонския комитетъ! Вие сте правъ.

Н. Цановъ: (Къмъ г. М. Маджаровъ.) Вие не смѣете да бждете членъ на македонския комитетъ! (Глъчка.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Моля тишина, г-да!

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да, въпросътъ е много сериозенъ и мисля, че ще ми позволите да се обясня, безъ да ме прѣкъсвате.

Границата искаме да пазимъ, казвамъ азъ, и ще я пазимъ. Въ това отношение ни вмѣняватъ въ грѣхъ, че сме гонили членоветѣ на комитетитѣ. Отъ друга страна ни обвиняватъ, че правителството било споразумѣно съ комитетитѣ и нагледъ само взимало мѣрки противъ тѣхъ, а въ сжщностъ тѣ дѣйствували по негова команда. Можете да си прѣдставите какво значение има такова тежко обвинение, какъ то подкопава всѣкаква почва подъ краката ни, когато азъ, като български министъръ, ставамъ да говоря за подобрене участиѣта на македонцитѣ. Г-да! Азъ се защищавамъ, като показвамъ на факти. И дѣйствително, ние не можемъ да имаме нищо общо съ комитетитѣ, защото ние искаме да запазимъ границата. Така напр., ние забраняваме всѣко прѣнасяне на оружје и това сме доказали съ факта, че сме турили рѣка на нѣколко вече пратки. Ние не сме искали да търпимъ образуване на чети и, ако ни се прави упрекъ отъ нѣкои г. г. народни прѣдставители, че генералъ Цончевъ и други нѣкои били интернирани, обяснѣте го като мѣрка за достижение тая цѣль. Съставянето на чети въ наша територия, за да влизатъ въ Македония, е едно прѣстѣпление и отъ точка зрѣние отъ нашитѣ углавни закони. Противъ участницитѣ въ такива чети азъ съмъ длъженъ да взема мѣрки и, за да не компрометирамъ правителството, азъ прибѣгвамъ, щомъ видя, че събитията се развиватъ много бърже, и къмъ въдворение на мѣстожителство. Отъ тази точка зрѣние трѣбва да погледнете на извършеното отъ насъ и, ако щете, осжждайте ни. Но това нека служи като доказателство на онѣзи, които ни обвиняватъ, че не сме взели мѣрки противъ комитетитѣ. Не, г-да, това обвинение е съвсѣмъ несѣстоятелно. Обаче, били ли сме въ положение да затворимъ съвсѣмъ границата, то е

другъ въпросъ. Да, азъ признавамъ, че ние не можемъ да затворимъ съвсѣмъ границата. Впрочемъ, и нашитѣ съсѣди, турцитѣ, които иматъ много по-голѣмъ интересъ да направятъ това и разполагатъ съ по-голѣми сили, въ положение ли сж да я затворятъ? Не сж. За доказателство нека ни служи фактътъ, че тѣзи дни прѣмина насамъ Дончо Войвода съ около 50 души. Ако турцитѣ не сж въ положение да пазятъ границата, какво остава тогава на насъ? Въ дадения случай, трѣбва да се гледа каква е границата. Както е тя обстановена, мжчно е да се запази съвършено. Отъ друга страна, може ли да се възпрѣпятствува на когото да бжде да отива да мре за македонската кауза? Ами че ние имаме цвѣта на македонската интелигенция въ България, която не прѣстава да се интересува за участиѣта на македонцитѣ, а, слѣдователно, и да вълнува общественото мнѣние въ България. И азъ ви питамъ: кой български министъръ, на мое мѣсто, ще може да тури край на това вълнение? И да бжде най-енергиченъ, той нѣма да бжде въ положение да направи това, освѣнтъ ако му дадатъ право да суспендира свободата на печата, ако му дадатъ право да запрѣти митингитѣ, ако му дадатъ право да господствува като деспотъ. За колко врѣме и това ще помогне, то е пакъ въпросъ; но само ако се прибѣгне къмъ такива мѣрки, ще може да се достигнатъ поне врѣмenni резултати... Прочее, менѣ ми се чини, че това, което се прави, е възможното, достижимото. Въ тази смисълъ, трѣбва да ни го кажа, и навънъ нѣкои оцѣняватъ сжщността на работата, като признаватъ, че имаме дѣйствително лоялни намѣрения спрѣмо нашитѣ съсѣди; и, ако всичко не може да се достигне, вината не е наша.

Сега, какво сме направили? Е добръ! Реформи въ Македония не сме дали. (Д. Марковъ: И не можемъ да ги дадемъ.) Не ние ще ги дадемъ, но ние чукаме постоянно дѣто трѣбва и обръщаме внимание на великитѣ сили. Какъ? Това е въпросъ, на който може да се не спираме: ноти ли отправяме, нашитѣ агенти ли опълномощаваме да дѣйствуватъ, въ всѣки случай дѣйствуваме. Какво друго може да направи единъ български министъръ, за Бога?

Тукъ ни се чете отъ г. Гешова отговора на английския подминистъръ Кранборнъ въ камарата на общинитѣ, че европейскитѣ кабинети не сж сезирани съ въпроса за реформитѣ. Има сезиране и сезиране, г-нъ Гешовъ. Ако бѣхте ме запитали по този въпросъ въ комисията, азъ щѣхъ да ви обясня разницата между едното и другото. Но че интереса на публиката къмъ този въпросъ е повдигнатъ, че силитѣ сж заинтересовани, то е извънъ всѣко съмнѣние. Позволѣте ми да не се спирамъ върху този въпросъ; защото, г-да, азъ не съмъ дошълъ да ви давамъ отчетъ за дѣйствиѣта на други; азъ само ви показвамъ съ края на прѣста си на нѣкои събития, па вие разсжждавайте по-нататъкъ. Вие може да искате отъ мене само едно: каква е моята политика, какъ азъ гледамъ на работата и какъ дѣйствувамъ. Азъ ви

го обяснихъ и, ми се струва, че моята политика е единствено цѣлесъобразната въ случая.

И тъй, моето мнѣние по македонски въпросъ е: ние всички — отъ каквито групи и да бъдемъ, правителствена партия или опозиция — да стоимъ твърдо на почвата на реформитъ; ние не искаме да правимъ насѣгателство противъ територията на Турция, противъ цѣлокупността на турската държава; нека ти си запази въ Македония всичкитъ права като върховна господарка; но ние искаме да се подобри животътъ на населението въ Македония, за да можемъ и ние тукъ да имаме спокойствие. И понеже всички държави сж заинтересовани въ запазването на мира, е добръ, казвамъ имъ азъ, подкрѣпѣте нашитъ усилия, дойдѣте ни на помощъ; отъ своя страна ще изгълнимъ дълга си докрай; но ако вие не направите вания, не можемъ да отговаряме за послѣдствията въ Македония. (Въодушевителни рѣкоплексания отъ дѣсницата и нѣкои отъ крайната лѣвица.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Обявявамъ дебатитъ по отговора на тронната рѣчь за приключени.

Давамъ петъ минути отдихъ, слѣдъ който тронната рѣчь ще се прочете параграфъ по параграфъ.

(Слѣдъ отдихъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието продължава.

Ще се пристѣпни къмъ четене отговора на тронната рѣчь параграфъ по параграфъ.

Секретарь П. Ковачевъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Народното прѣдставителство счита за приятна длъжностъ да изкаже благодарността си за особена радостъ изразена отъ Ваше Царско Височество по случай събирането народнитъ прѣдставители, за да продължатъ изпълнението на мисията, възложена имъ отъ българския народъ“.

Д. Петковъ: Моля Ви се, това е единъ проектъ, за който е казано въ правилника какъ се докладва. Къдѣ е докладчикътъ?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Докладчикъ е г. Урумовъ, но го нѣма тукъ сега.

Д. Петковъ: Докладчикътъ трѣбва, за да дава обяснения. Поправки, измѣнения ще се прѣдлагатъ.

Докладчикъ А. Урумовъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Народното прѣдставителство счита за приятна длъжностъ да изкаже благодарността си за особена радостъ изразена отъ Ваше Царско Височество по случай събирането народнитъ прѣдста-

вители, за да продължатъ изпълнението на мисията, възложена имъ отъ българския народъ“.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване първия параграфъ отъ отговора на тронната рѣчь и моля народнитъ прѣдставители, които приематъ този параграфъ тъй, както се прочете отъ г. докладчика, да си влигватъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ А. Урумовъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Народното прѣдставителство се радва, като винаги искреннитъ старания и грижи на правителството за закъчаване реда, законността и свободата въ страната, доказателство на което сж послѣднитъ окръжни, общински, както и догълнителнитъ законодателни избори“.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски има думата по тоя пасажъ.

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ прѣдседателствующиятъ побърза да обяви, че се прѣкращаватъ генералнитъ дебати, (Отъ дѣсницата: Ааа!) по тъй като по правилника азъ имамъ право . . .

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моли ви, г-да прѣдставители.

Ще ми позволите, г-нъ Мирски, да Ви направя една бѣлѣжка. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателтъ попита три пкти: има ли нѣкой да говори; азъ тоже попитахъ; казаха, че нѣма и азъ обявихъ, че дебатитъ се прѣкращаватъ.

К. Мирски: Но тъй като правилникътъ нарежда, пото и при разискванията пасажъ по пасажъ отговора на тронното слово, както всѣки законопроектъ, да имаме свобода на словото, азъ имамъ да направя поправки по нѣкои пасажки. Сега ще се огранича да говоря само по първия пасажъ. (Д. Малчовъ: Не може да се говори!) Дѣдо Малчовъ трѣбва да мълчи, защото е май най-старъ между насъ, а пъкъ е нѣкога най-безобразенъ. (Отъ дѣсницата: О-хо!)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски! Съ съжаление азъ съмъ длъженъ, споредъ правилника, да Ви направя, първо, напоминане, и моля Ви да бждете по-въздържани. Второ. Имате право на второ четене да се поднишете на правилника. Чл. 47 мисля прѣдписва да направите писмено Вашитъ поправки, подписани отъ десетъ души, и да ги поднесете.

К. Мирски: При третото четене трѣбватъ 10 души.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Имате думата по втория параграфъ.

К. Мирски: Азъ съмъ си направилъ и тритѣ поправки, които имамъ да прѣдложа, подписалъ съмъ ги и ще ги поднеса на прѣдседателя, но по-напрѣдъ трѣбва да ги развия. (Глъчка въ дѣсницата.)

И. Вобеконъ: Това е карагозчилжкъ.

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Азъ ви моля само да почитате правилника. Ще ви улесня да не вдигате тутакси рѣцѣтъ си.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Я говорѣте!

К. Мирски: Не ме оставяте! Ако мълчатъ, ще говоря. Азъ бихъ прѣдложилъ просто да се отхвърли тоя параграфъ, като излишенъ.

Д. Цанковъ: Кой параграфъ?

К. Мирски: За който е рѣчь.

Д. Цанковъ: Вториятъ ли?

К. Мирски: Вториятъ. Но като зная положително, че той нѣма да бѣде отхвърленъ, защото и другъ пѣтъ се разисква, то азъ първо подчртавамъ думата „искренни“, поставена въ втория пассажъ: тя доказва, че самото болшинство не вѣрва правителството, че се е старало искрено. Ето сега втората алинея.

И. Воденчаровъ: Г-нъ прѣдседателю! Обръщамъ вниманието Ви на чл. 47 отъ правилника.

К. Мирски: Г-нъ Воденчаровъ да мълчи; тукъ има прѣдседателъ!

И. Воденчаровъ: Г-нъ Мирски има право само поправки и прибавки да дава и тѣ подлежатъ на разискване. Нека ги подаде.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Прѣдседателството ще направи дълга си споредъ правилника. Кая г. Мирски да се подчини на правилника и да говори тѣй, както го изисква чл. 47.

К. Мирски: Да, и както го разбирамъ. (Отъ дѣсницата: А а а! Какъ така? Не както го разбирате.)

Г-да народни прѣдставители! Най-напрѣдъ да прочета редакцията. (Глъчка.)

Д. Христовъ: Мирски въвежда анархия!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля ви тишина, г-да прѣдставители.

К. Мирски: Защо викаете, г-да? Не желаете ли да слушате? (Къмъ прѣдседателствующия.) Направѣте имъ бѣлѣжка! (Отива на трибуната. — Нѣкои ржкоплѣскавъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля ви тишина, г-да народни прѣдставители!

К. Мирски: Досега, може би, щѣхъ да се изкажа. Бждѣте добри вие, г-да отъ болшинството, ако искате да работимъ. Търпѣте, за да говоримъ. Осемъ члена, г-да народни прѣдставители, отъ единъ законопроектъ, а именно законопроекта за училищата, който напоследѣкъ се разгледа въ английската камара на депутатитѣ, едва въ 14 дена можеха да се гласуватъ. То показва, че хората не правятъ това, което мнозина искатъ да правимъ, именно, току да се вдигатъ рѣцѣтъ, да прѣдставяватъ една гора отъ секунда на секунда. Търпѣте малко, за васъ по-добрѣ, да ви не заболятъ рѣцѣтъ. (Смѣхъ.)

И. Воденчаровъ: Двѣ недѣли става разискване; не кандисахте ли да говорите?

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Бждѣте малко по-търпѣливи!

И. Воденчаровъ: Срамота е да се оплакватъ! Нарушение на правилника се прави, г-нъ прѣдседателю, и обръщамъ вниманието Ви!

К. Мирски: Не сте турени Вие да съблюдавате правилника! Имамъ право да говоря. Направѣте имъ бѣлѣжка, г-нъ прѣдседателю!

И. Воденчаровъ: Нѣмате право да говорите!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Продължавайте, г-нъ Мирски; само бждѣте малко по-въздържани.

Д. Христовъ: Има комплотъ противъ правилника

И. Воденчаровъ: Изриченъ е правилникътъ.

К. Мирски: Азъ нѣма да говоря, докато г. Воденчаровъ не мълчи.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: А да видимъ кой ще се умори! (Глъчка.)

К. Мирски: Нѣма свобода на словото въ тая Камара, г-да! (Силенъ смѣхъ.)

Д. Петковъ: Г-нъ прѣдседателю! Моля Ви се, къмъ Васъ трѣбва да апелирамъ — да оставятъ г. Мирски да говори.

А. Урумовъ: Мирски свърши ли, за да говори Петковъ?

К. Мирски: Мълчи!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Мирски.

Д. Петковъ: Г-нъ прѣдседателю! Обръщамъ вниманието Ви, че Вие съ своето ставане и тогъ

внесохте едно раздразнение. Не трѣбваше по такъв начин да ставате. Дайте му да се изговори; нѣмаше защо да го прѣкъсвате. И азъ нѣмаше да гласувамъ за поправкитѣ, но оставете човѣка да се изкаже.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Азъ мисля, че си правя съвѣстно дълга. Азъ самъ казахъ на г. Мирски, че правилникътъ дава право на всѣки народенъ прѣдставителъ да говори параграфъ по параграфъ, но че този прѣдставителъ, който говори, трѣбва писмено да внесе поправкитѣ.

Г-нъ Мирски, направѣте това и говорѣте.

И. Воденчаровъ: (Къмъ г. Мирски.) Ама депо-зирайте ги, бе брате! Правилникътъ казва тъй.

Б. Мирски: Има прѣдседателъ, г-нъ Воденчаровъ! Мълчете! (Чете.)

„Прѣдставителството при това не може да замълчи, че не сж положени още нужнитѣ старания, за да се наложи на всички длъжностни лица уважението на законитѣ, — главната причина за апатията на много избиратели, показана при станалигѣ тая година избори“.

И. Воденчаровъ: Да се гласува!

Б. Мирски: Да се гласува ли? Нѣма да се гласува още! (Смѣхъ.) Азъ трѣбва да се помъча да ви убѣдя, че това, което прѣдлагамъ, е приемливо.

Г-да народни прѣдставители! Когато вземахъ думата за пръвъ пътъ по тая работа, при генералното обсъждане на проекта, азъ казахъ като какъвъ проектъ на отговора бихъ подписалъ. Г-нъ прѣдседателътъ ме понита: прѣдложение ли правите? Азъ прѣдложение не направихъ, защото бѣше излишно и защото проекта на почитаемата комисиия не мога да не уважавамъ; но си запазихъ правото, съгласно правилника, на връме и мѣсто да искамъ измѣнение или допълнение. Както чухте, г-да народни прѣдставители, азъ не прѣдлагамъ една алинея, единъ новъ пасажъ, съ който да порицавамъ правителството, че е нарушило конституцията, която трѣбва да пазимъ даже и когато ние не я одобряваме въ нѣкоя наредба, докогато не се измѣни тя. Азъ не прѣдлагамъ да се порицае правителството, че то е изпуснало изъ прѣдъ видъ да покаже поне въ декларацията си, която направи като допълнение на тронната рѣчь, какви законопроекти е приготвило, които сж необходими отъ социална гледна точка. (Отъ дѣсницата: А а а!) Напр., защо не закача въпроса за въротърпимостта и въобще за свободата на съвѣстѣта въ тая демократическа страна? 25 години какъ сме се освободили, но у насъ само на книга е прокламирана тая свобода, тогавъ даже, когато въ Русия (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Защо не говорите по втория пасажъ, г-нъ Мирски?) тя е отчасти прокламирана, защото тѣзи, които не сж православни, нито католици, протестанти, евреи

или мохамедани, иматъ право да се вѣнчаватъ прѣдъ единъ граждански чиновникъ. (Нѣкой прѣдставителъ: Това ли прѣдлагате!) Азъ не искамъ сега нѣщо ново да прѣдлагамъ, азъ се мъча да ви убѣдя. Азъ не прѣдлагамъ да се порицава правителството за това, дѣто нито помисля, дѣто слѣдва да се отдѣли у насъ църквата отъ държавата, както се разбира отъ нашата конституция; азъ не искамъ да се порицава правителството нито за това, дѣто е приготвило и внесло само законопроектъ за седмичната почивка, а не и законопроекти за покровителството на труда, за застраховане на работниците при злополука и за взаимноспомогателни каси за работниците, каквито закони има не само въ най-напрѣднали страни като Нова-Зеландия, страна на компромиситѣ, г-нъ Цановъ, защото министерствата стоятъ тамъ на властъ, благодарение само на това, дѣто правитѣ компромиси. Съ една рѣчь, азъ не искамъ, въобще, да порицавамъ правителството, че не е прѣдложило законопроекти по социално-економически въпроси, каквито вече има отъ години въ най-либералнитѣ страни, както е една такава Нова-Зеландия, но и въ европейскитѣ консервативни страни, както въ Финландия и даже въ Русия — такива законопроекти, като ония, които само поменяхъ, защото правилникътъ не ми дава право да говоря за развитието на материята.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Четохте ли проектитѣ отъ крайната лѣвица?

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Много злѣ сте ги копирали.

Б. Мирски: Но азъ само прѣдлагамъ да се подтъртае едно нѣщо, което и самъ почитаемиятъ г. Министъръ-Президентъ съзнава, именно, че не навѣсждѣ у насъ, въ тази нещастна страна, се почитатъ законитѣ. (Гласове: А а а!) Има още у насъ длъжностни лица, които стоятъ на високи постове, които прѣзиратъ законитѣ, даже и тѣзи закони, на които мастилото не е изсъхнало отъ какъ сж издадени. Азъ нѣмамъ нужда да ви цитирамъ факти, за да подтъртая необходимостта на този пасажъ. Азъ считамъ, че България само тогава ще напѣдне, когато и най-лошитѣ закони почнатъ да се прилагатъ всецѣло всѣкъдѣ.

Г. Кърджиевъ: Като Пананчевия законъ, на-примѣръ.

Б. Мирски: Всички закони, докогато не сж отмѣнени...

Н. Цановъ: Както и Ваншевия законъ.

Б. Мирски: Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ случай да говоря, че законитѣ трѣбва да бѣдатъ камъненъ зидъ, о който трѣбва да си ступатъ главата всички, които не ги изпълиняватъ. И най-малко очаквахъ отъ водителя на младитѣ демократи да ме упрекава, когато искамъ почитане на законитѣ.

Н. Цановъ: Никакви водители, г-нъ Мирски! Клеветите! Вие бѣхте тукъ тогава, когато се гласува Башевиятъ законъ!

К. Мирски: Г-нъ Петковъ е тукъ и може да бѣде свидѣтель да ви каже, че още вечерта си отидохъ, когато чухъ, че ще се гласува Башевиятъ законъ. При всичко че не бѣше тоя законъ такъвъ, който да не издържа критика, азъ бихъ доказалъ, че той не бѣше толкова лошъ законъ, защото съ него не се искаше друго нищо, освѣнъ да не може да бѣде отговорникъ единъ, който, осѣденъ, лежи въ затвора, а другъ да бѣде отговорникъ, който е свободенъ. Но азъ като се вслушвахъ въ общественото мнѣние и като не искахъ да правя компромисъ съ съвестта ми, затова азъ не стояхъ въ туй VII Събрание и си отидохъ прѣди да се внесе законопроектъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: По-добрѣ, признайте си грѣшката!

Н. Цановъ: Вие съ необяснима злоба се отнасяте къмъ Вашитѣ прѣдишни приятели!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, къмъ прѣдмета, г-нъ ораторе.

К. Мирски: Азъ, г-да народни прѣдставители, не искамъ да добавямъ още фактове къмъ онѣзи, които се изказаха отъ редъ оратори и затова, че което стои въ този пасажъ и което азъ прѣдлагамъ, е истина, но азъ не мога да остана длъженъ на единъ мой колега, който оттукъ поиска прилагане на законитѣ, а пъкъ между тѣмъ той самъ не ги прилага и даже той излиза непризнателенъ, защото въпрѣки закона, по поддържането на Варненския окръженъ управителъ, го избраха и за окръженъ съвѣтникъ и той пакъ дошълъ тукъ лицемерно да говори. Азъ не разбирамъ, че не е безчестие, въ събота вечеръ да се уволнятъ пожарникаритѣ, за да могатъ въ недѣля да гласоподаватъ. Питамъ правителството: защо въ Варна не спечели училищното настоятелство? Защото имаше възвания на неофициаленъ езикъ къмъ избирателитѣ, въ които да се говорятъ клевети за депутатитѣ, които не сж отъ правителствената партия.

Азъ мисля, че по този пасажъ съмъ се изказалъ достатъчно и не искамъ повече да продължавамъ, за да не злоупотрѣбямъ съ вашето търпѣние. (Подигравателни ржкоплекания отъ дѣсницата.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Желаетъ ли нѣкой да говори по прибавката, която направи г. Мирски? (Гласове: Не!)

Полагамъ на гласуване прибавката на г. Мирски. Тя е допълнение на втория пасажъ отъ отговора на тронното слово. (Чете.) „Прѣдставителството при това не може да замълчи, че не сж положени още нужнитѣ старания, за да се наложи на всички длъжностни лица уважение на законитѣ, —

главната причина за апатията на много избиратели показана при станалитѣ тая година избори“.

Ония г. г. прѣдставители, които приематъ тази прибавка, моля да си вдигнатъ ржката. (Само нѣколцина вдигатъ.) Народното Събрание не приема.

Полагамъ на гласуване втория параграфъ отъ проекта за отговора на тронното слово, тѣй както се прочете отъ г. докладчика, и моля ония г. г. народни прѣдставители, които го приематъ тѣй, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ А. Урумовъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Покриването на заема по начинъ най-удовлетворителенъ за държавния ни кредитъ, гласуванъ въ миналата извънредна сесия, се цѣни високо отъ народното прѣдставителство: съ това се отстраняватъ финансовитѣ затруднения, които спъватъ правилното развитие на страната“.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски има думата. (Гласове: На трибуната!)

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Ако дойдохъ пакъ на трибуната по желанието на болшинството, пакъ ще бѣда съвсѣмъ кратъкъ. (Г. Начовъ: Не се чува, г-нъ Мирски!) Елате по-насамъ, г-нъ туркофило! (Чете.) „На правителството сега остава да внесе нужнитѣ проекти за ускорение правилното и по-бързо развитие на страната, а главно да направи всичко, за да се приключатъ занаяпрѣдъ бюджетитѣ съ излишѣкъ, та да останатъ срѣдства за развитието на производителнитѣ сили на страната“.

Както чухте, г-да народни прѣдставители, съ този пасажъ азъ искамъ да подчертая, че не е достатъчно у насъ направено както съ гласуването заема за обръщането летящия ни дългъ въ дълготраенъ дългъ, така и съ всичкитѣ законопроекти, които се внесоха. Азъ отъ тѣзи законопроекти не можахъ да изкарамъ, че почитаемото правителство дѣйствително мисли да съкратява разносикитѣ на страната. А то е виждъ, г-да народни прѣдставители, не само на българина, но на всички хора въ Европа, даже и другадъ, дѣто се слуша народниятъ гласъ. (И. Бобековъ: Въ Австралия.) Въ Австралия, въ Нова-Зеландия, ако искате и въ Канада, ако искате и въ други либерални парламентарни страни. Навсѣкѣждъ викатъ хората: економии, а ние не ги правимъ! Защо, напр., ни внасяте прѣдложение за искане кредитъ за полицейски пристави, когато ние 15 години живѣхме само съ старши стражари? Само единъ примѣръ давамъ, а тѣ сж много. Защо Италия сключи послѣдното си бюджетно упражнение съ 25.300.000 излишѣкъ? Защо поне да не си уравнилимъ и ние единъ день бюджета? Азъ прѣдлагамъ тази прибавка на този пасажъ, за да може поне да се надѣмъ, че ще артиства нѣщо;

затуй ви моля да приемете този пасажъ. (Гласове на подигравка: Прието!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски прави една прибавка. Искане, като допълнение на третия пасажъ, да се прибави слѣдующето . . . (Д. Цанковъ: Както го прочете.) както го прочете. Моля ония, които приематъ допълнението, направено отъ г. Мирски, тъй както го прочете, да си вдигнатъ ржката. Само г. Мирски вдига ржка. Народното Събрание не приема.

Моля ония, които приематъ третия пасажъ отъ отговора на тронното слово така, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ А. Урумовъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Съ истинска радостъ народното прѣдставителство вижда, че Княжеството продължава да се намира въ най-добри приятелски отношения съ всички държави.

Съ още по-голяма радостъ то посрѣща посѣщението, което по случай 25-годишния юбилей на славната Шипченска заплата направи особенитъ пратеникъ — внукътъ на Царь-Освободителя Н. И. Височество Великиятъ Князь Николай Николаевичъ, заобиколенъ съ най-видни сподвижници и дѣйци по освобождението: съ това още веднажъ Н. И. В. Всероссийскитъ Императоръ даде неопровержимо доказателство за особеното негово благоволение къмъ България, къмъ Ваше Царско Височество и Августейшия Ви домъ. Възторжениятъ, блѣскавъ и единодушенъ приемъ, направенъ отъ българския народъ на пратеника на Н. И. В. Всероссийския Императоръ и придружавашитъ го високи гости, показва липсътъ пъкъ неразривнитъ връзки, които свързватъ освободители и освободени“.

К. Мирски: Исканъ думата.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Мирски има думата. (Гласове: Отъ трибуната!)

К. Мирски: (Отъ трибуната.) Ние сме длъжни, г-да народни прѣдставители, да излагаме въ отговора на тронното слово голата истина. (Д. Петковъ: Тъй!) Ние не трѣбва да казваме работи, които не сѫ истински. (Чете.) „Съ истинска радостъ народното прѣдставителство вижда, че Княжеството продължава да се намира въ най-добри приятелски отношения съ всички държави, освѣнъ съ Турция...“ (Смѣхъ.) Лъжа ли е, г-нъ Бобековъ? (Голѣмъ смѣхъ.) Прѣдъ съзтитъ на българитъ на границата, прѣдъ съзтитъ на българскитъ дѣлца на Кюстендилската граница, засрамитъ се, г-нъ Бобековъ, като опълченецъ! (И. Бобековъ: Нищо не съмъ казалъ, прѣди всичко! Освѣнъ че не виждате, но и не слушате даже.) Бадѣте търпѣливи! (И. Бобековъ: Съ олимпийско търпѣние Ви слушамъ!)

„Но нека се надѣемъ, че правителството ще убѣди послѣдната, че е и въ нейнъ интересъ да заживѣе добръ съ България, за което, прѣди всичко, е необходимо да се дава еднакво покровителство отъ турскитъ власти и на българското население въ империята“.

Както чухте, г-да народни прѣдставители, съ това допълнение на пассажа не се иска друго нищо, освѣнъ да се направи то съ пълно дѣйствително, съ истинско съдържание. Ние не трѣбва да гласуваме единъ пасажъ, който съдържа въ себе си, напр., 9 истини и една лъжа. Ние трѣбва да кажемъ тази истина. Както чухте отъ тоя пасажъ, а съ тоя пасажъ, който прѣдлагамъ като допълнение, азъ съмъ най-скроменъ; азъ като българинъ, като единъ отъ прѣдставителитъ на българския народъ, искамъ да мога да чуя, че отвѣдъ Рила и Родопитъ е почналъ да царува за всички законътъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване допълнението на прочетенъ пасажъ, направено отъ г. Мирски. Моля г. г. прѣдставителитъ, които приематъ това допълнение тъй, както го прочете г. Мирски, да вдигнатъ ржка. (Нѣколцина вдигатъ.) Народното Събрание не приема.

Полагамъ на гласуване четвъртия пасажъ отъ отговора на тронното рѣчъ, тъй, както се прочете отъ г. докладчика. Моля г. г. прѣдставителитъ, които го приематъ, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ А. Урумовъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Извѣстни сѫ на народнитъ прѣдставители усилията, които правителството положи и полага за да запази коректно поведение въ международно отношение по случай движението отвѣдъ Рила. Като одобрява тѣзи усилия и вѣрна, че ще бѣдатъ справедливо оценени отъ силитъ подписавши Берлинския договоръ, народното прѣдставителство дава пълната си подкрѣпка на правителството за всички мѣрки отъ естество да турятъ въ дѣйствие разпорѣжданията на международнитъ договори, които обезпечаватъ мирното развитие на българитъ въ Турция“.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване петия пасажъ отъ отговора на тронната рѣчъ. Моля г. г. прѣдставителитъ, които го приематъ така, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Докладчикъ А. Урумовъ: (Чете.)

„Ваше Царско Височество,

Народното прѣдставителство, като съзнава прѣд-назначението си, ще употреби всички старания и

грижи да получи и гласува както бюджета за идущата година, тъй и всички законопроекта, които правителството му представи.

Да живѣе Ваше Царско Височество!

Да живѣе Н. Ц. В. Прѣстопронаслѣдникътъ!

Да живѣе България!"

Прѣседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване послѣдния пасажъ отъ отговора на тронната рѣчь. Моля ония г. г. прѣдставители, които го приематъ така, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Послѣдното гласуване трѣбва да стане поименно; споредъ правилника, обаче, трѣбва да се чака 24 часа; слѣдователно, ще моля да се турне на дневенъ редъ въ сѣбота, макаръ че споредъ правилника имаме прошения, но не вѣрвамъ да станатъ много прѣния по тронното слово. Ще ви моля да се съгласите да фигурира на прѣвъ дневенъ редъ, въ сѣбота, поименното гласуване отговора на тронното слово.

Прѣседателствующъ А. Франгя: На второ мѣсто на дневенъ редъ имаме докладъ на анкетнитѣ комисии. (Гласове: За въ сѣбота!) Ако има нѣкои отъ анкетнитѣ комисии готови, азъ моля докладчицитѣ да докладватъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Сѣбота е день за прошения. Като изключение... Г-нъ прѣседателю! За днесъ ли питате?

Прѣседателствующъ А. Франгя: За днесъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Тогава имамъ грѣшка.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има ли нѣкоя отъ анкетнитѣ комисии готова да докладва? (Гласове: Нѣма!)

На трето мѣсто е прѣдложението на Русенския народенъ прѣдставителъ г. Симидовъ за прибавление нова алинея къмъ чл. 188 отъ търговския законъ.

Министъръ Х. Тодоровъ: Доколкото знамъ, г-да прѣдставители, снощи не се опрѣдѣли, дали и това прѣдложение ще бѣде турнато на дневенъ редъ. (Е. Начевъ: Поставено е!) Гласува ли се? (Е. Начевъ: Не се гласува.) Азъ не мисля, че е правилно да се туря на дневенъ редъ прѣди да се гласува. На дневенъ редъ трѣбва да бѣде турнато по прѣдложение на Народното Събрание. А вънъ отъ това ще кажа слѣдующето. Съгласно чл. 44 отъ правилника, трѣбваше да ми се даде прѣписъ отъ това прѣдложение, а такъвъ сега ми се даде. Така щото, вие виждате, че по една или друга причина не трѣбва да се туря на разискване, първо, защото не видѣхъ да е турнато отъ Народното Събрание на дневенъ редъ и, второ, защото сега ми се даде туй прѣдложение за изучаване. (Гласове: Прието!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Съ това се изчерпва дневниятъ редъ.

Засѣдание ще имаме въ сѣбота съ дневенъ редъ: поименното гласуване отговора на тронното слово и прошения.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 6 ч. и 30 м. вечерята.)

Прѣседателъ: Д. Цанковъ.

Подпрѣседатели: { **А. Франгя.**
 Д-ръ А. Ходжевъ.

Секретаръ: Д. Филовъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гълъбовъ.